

**LAPSUUDEN VÄKIVALTAKOKEMUSTEN YHTEYS
ITSE ILMOITETTUUN RIKOLLISUUTEEN**

Juha Moilanen

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
Kevät 1997

TIIVISTELMÄ

Lapsuuden väkivaltakokemusten yhteys itse ilmoitettuun rikollisuuteen

Tekijä: Juha Moilanen

Ohjaaja: Jaana Haapasalo

Psykologian pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kevät 1997

26 sivua, liitteitä 1

Lapsuuden väkivaltakokemusten on todettu ennustavan myöhempää epäsosiaalista, aggressiivista ja rikollista käyttäytymistä. Väkivaltakokemusten on oletettu liittyvän erityisesti myöhempään väkivaltarikollisuuteen, mutta niiden on todettu olevan yhteydessä myös ei-väkivaltaisiin rikoksiin. Tutkimuksissa käytetyt tiedot väkivaltakokemuksista ja rikoksista ovat usein perustuneet virallisiin asiakirjoihin ja rekistereihin, kun taas itse ilmoitettuihin tietoihin perustuvia tutkimuksia on vähemmän. Myös sellaisia tutkimuksia, joissa on selvitetty erityyppisten väkivaltakokemusten spesifejä yhteyksiä tiettyihin rikoslajeihin, on vähemmän. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää erityyppisten väkivaltakokemusten yhteyttä itse ilmoitettuun rikollisuuteen. Väkivaltakokemukset jaettiin fyysiseen, seksuaaliseen ja psykologiseen väkivaltaan, joita mitattiin strukturoidulla Abuse Forms -haastattelulla. Itse ilmoitettua rikollisuutta mitattiin Self-reported Life-time Criminality Scale -kyselylomakkeella. Tutkimuksessa pyrittiin myös selvittämään, onko omaisuus- ja väkivaltarikoksista tuomittujen välillä eroja itse ilmoitetussa rikollisuudessa. Tutkimuksen otos koostui 89 nuoresta rikosentekijästä, jotka jaettiin rikosrekisterien perusteella omaisuusrikosentekijöihin ($n = 37$) ja väkivaltarikosentekijöihin ($n = 52$). Tutkimuksessa todettiin lapsuudessa koetun fyysisen väkivallan ennustavan itse ilmoitettua väkivaltarikollisuutta. Psykologisten väkivaltakokemusten todettiin ennustavan ilkivaltaa ja häiriökäyttäytymistä sekä liittyvän useampiin rikoslajeihin. Seksuaaliset väkivaltakokemukset eivät ennustaneet mitään tiettyä rikoslajia. Omaisuus- ja väkivaltarikosentekijöiden välillä todettiin eroja itse ilmoitetussa rikollisuudessa väkivaltarikosten kohdalla: suurempi osa väkivaltarikosentekijöistä omaisuusrikosentekijöihin verrattuna ilmoitti tehneensä väkivaltarikoksia, ja väkivaltarikosentekijät ilmoittivat tehneensä myös määrällisesti enemmän väkivaltarikoksia.

Avainsanat: itse ilmoitettu rikollisuus - lapsuuden väkivaltakokemukset
- omaisuusrikosentekijä - väkivaltarikosentekijä

ABSTRACT

Childhood abuse has been found to preindicate later antisocial, aggressive and criminal behavior. It has been assumed that experiences of childhood abuse are related to later violent criminality in particular, but they have also been found to be connected with non-violent offenses. The information about childhood abuse and crimes used in the studies has often been based on official documents and records, and there is less research based on self-reported information. Also, studies which provide insight into specific connections between various kinds of childhood abuse and certain types of offense are fewer. The aim of this study was to explain the relation of various kinds of childhood abuse to self-reported criminality. The violent experiences were divided into physical, sexual and psychological abuse which were measured using structured Abuse Forms interviews. Self-reported criminality was measured by means of Self-reported Life-time Criminality Scale questionnaires. Furthermore, the study aimed at providing as much insight as possible into whether there are, in self-reported criminality, any differences between people convicted of property and violent offenses. The sample consisted of 89 young offenders who were divided on the basis of their criminal records into property offenders ($n = 37$) and violent offenders ($n = 52$). The study showed that physical abuse experienced in childhood preindicates self-reported violent offense. Psychological abuse was found to predict vandalism and disturbing behavior, and to be in connection with most types of offense. Sexual abuse did not preindicate any special type of offense. In self-reported criminality, as far as violent offenses are concerned, differences were found between property and violent offenders: a greater part of the violent offenders as compared with property offenders reported to have committed violent offenses, and, in addition, violent offenders individually reported to have committed a greater number of violent offenses.

Key words: self-reported criminality - childhood abuse
- property offender - violent offender

JOHDANTO

Monet tutkimukset ovat osoittaneet lapsuudessa koetun väkivallan ja laiminlyönnin olevan yhteydessä erilaisten psyykkisten häiriöiden lisäksi myöhempään epäsosiaaliseen, aggressiiviseen ja rikolliseen käyttäytymiseen (Dutton & Hart, 1992; Gross & Keller, 1992; Hotaling, Straus & Lincoln, 1990; Lewis, Lovely, Yeager & Della Femina, 1989; Luntz & Widom, 1994; Malinosky-Rummel & Hansen, 1993; McCord, 1979, 1983, 1988; McGaha & Leoni, 1995; Smith & Thornberry, 1995; Widom, 1989a, 1989b, 1989c; Zingraff, Leiter, Myers & Johnson, 1993). Pahoinpideltyjen ja laiminlyötyjen lasten on oletettu kehittyvän myös itse väkivaltaisiksi ja laiminlyöviksi suhteissaan muihin ihmisiin, mukaan lukien mahdolliset omat lapset (Widom, 1989b). Kyseisen väkivallan kehä -hypoteesin mukaisesti väkivaltakokemusten on usein oletettu liittyvän erityisesti aggressiiviseen käyttäytymiseen ja väkivaltarikoksiin, mutta niiden on todettu olevan yhteydessä myös yleiseen epäsosiaaliseen ja rikolliseen käyttäytymiseen sekä kliinisiin epäsosiaalisen persoonallisuuden diagnooseihin (Luntz & Widom, 1994; Widom, 1989b).

Esimerkiksi Hotaling ym. (1990) totesivat lapsuuden väkivaltakokemusten olevan yhteydessä myös ei-väkivaltaisiin rikoksiin, joten väkivaltakokemukset voivat kyseisten tutkijoiden mukaan heikentää yleisesti lapsen uskoa ja mukautumista sosiaalisiin normeihin. Widomin (1989a) mukaan lapsuuden väkivalta- ja laiminlyöntikokemukset voivat olla jopa selvemmin yhteydessä esimerkiksi omaisuusrikoksiin kuin väkivaltarikoksiin, ja laiminlyönti saattaa olla merkittävämpi riskitekijä ainakin yleisen rikollisuuden kohdalla. Toisaalta Widom (1989c) on todennut kaltoinkohtelun lajin vaikuttavan myös väkivaltarikollisuuden todennäköisyyteen: kun syyllistymistä väkivaltarikoksiin tutkittiin kaltoinkohtelun lajin mukaan, Widom totesi fyysistä väkivaltaa kokeneilla olevan enemmän pidätyksiä väkivaltarikoksista kuin esimerkiksi laiminlyöntiä kokeneilla.

Lapsuudessa koetun väkivallan määrällä ja vakavuudella on myös suuri merkitys myöhemmälle epäsosiaalisuuden ja rikollisuuden kehitykselle. Kruttschnitt ja Dornfeld (1993) totesivat paljon väkivaltaa kokeneiden ja nähneiden nuorten aloittavan rikosuransa aikaisemmin ja tekevän vakavampia rikoksia kuin vähemmän väkivaltaa kokeneet ja nähneet nuoret. Vastaavasti Lewis ym. (1989) totesivat, että väkivaltaisimpien rikosten tekijät olivat kokeneet enemmän vakavaa fyysistä väkivaltaa kuin ne, jotka olivat syyllistyneet muihin kuin väkivaltarikoksiin. Samoin Smith ja Thornberry (1995) totesivat lapsuudessa koetun väkivallan määrän ja vakavuuden olevan suoraan verrannollinen rikollisuuden määrään.

Varhaisten väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten yhteydestä yleiseen epäsosiaaliseen ja rikolliseen käyttäytymiseen on suhteellisen paljon todistusaineistoa (Widom, 1989b).

Sen sijaan tutkimustulokset väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten yhteydestä yksittäisiin rikoslajeihin, erityisesti väkivaltarikoksiin, ovat olleet paikoin ristiriitaisia (Smith & Thornberry, 1995). Esimerkiksi Zingraff ym. (1993) eivät löytäneet merkittäviä eroja lapsuudessaan pahoinpideltyjen ja ei-pahoinpideltyjen nuorten väliltä väkivalta- tai omaisuusrikossyytteiden määrissä. Eroja löytyi ainoastaan yleisen rikollisuuden ja vähäisempien rikkomusten osalta. Widom (1989a) puolestaan löysi eroja väkivaltaa ja laiminlyöntiä kokeneiden ja kokemattomien rikosrekistereistä omaisuus-, seksuaali- ja huumerikosten, mutta ei väkivaltarikosten osalta. Edellisistä poiketen McCord (1979) on todennut lapsuuden väkivaltakokemusten ennustavan merkittävästi myöhempää väkivaltarikollisuutta, mutta ei omaisuusrikollisuutta. Samoin Dutton ja Hart (1992) totesivat väkivaltakokemusten lisäävän riskiä syyllistyä väkivaltaisiin rikoksiin. Dutton ja Hart totesivat lisäksi, että lapsena fyysisesti pahoinpidellyt miehet olivat yleensä fyysisesti väkivaltaisia ja seksuaalisesti pahoinpidellyt seksuaalisesti väkivaltaisia.

Ristiriitaisuudet tutkimustuloksissa voivat johtua paitsi monista metodologista ongelmista (Widom, 1989b) myös siitä, että erilaisia kaltoinkohtelun lajeja ei aina ole eroteltu tutkimuksissa. Väkivalta- ja laiminlyöntikokemuksia on voitu tarkastella yhtenä muuttujana, kuten myös erityyppisiä väkivaltakokemuksia. Erityyppisten väkivaltakokemusten (esim. fyysinen, seksuaalinen ja psykologinen väkivalta) spesifejä yhteyksiä rikollisuuteen ja erityisesti yksittäisiin rikoslajeihin on tutkittu vähemmän. Lisäksi Smith ja Thornberry (1995) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että aikaisemmat tutkimukset ovat usein perustuneet pelkästään virallisten rekisterien tietoihin väkivaltakokemuksista ja rikoksista (esim. lastensuojeluviranomaisten asiakirjat ja rikosrekisterit), kun taas itseraportteihin perustuvia tutkimuksia on vähemmän.

Smithin ja Thornberryn (1995) mukaan useissa tutkimuksissa todettu yhteys virallisista asiakirjoista todennettujen varhaisten väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten ja rikosrekisterien osoittaman myöhemmän rikollisuuden välillä voi joissakin tapauksissa kuvata paremminkin väkivaltaisten perheiden joutumista virallisten tahojen kontrollin piiriin kuin lapsuudenajan kokemusten ja rikollisuuden todellista yhteyttä. Tästä syystä Smith ja Thornberry (1995) käyttivät omassa tutkimuksessaan sekä virallisia että itse ilmoitettuja tietoja väkivaltakokemuksista ja rikoksista. Tulokset osoittivat väkivaltakokemusten olevan yhteydessä niin rikosrekisterien osoittamaan kuin itse ilmoitettuun rikollisuuteen. Yhteys oli erityisen selvä vakavien rikosten kohdalla, mukaan lukien väkivaltarikokset (vrt. Widom, 1989a; Zingraff ym., 1993).

Virallisiin tietolähteisiin tukeutuminen väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten sekä rikollisuuden mittaamisessa on voinut johtua siitä, että itseraporttimenetelmä on koettu epäluotettavaksi. Esimerkiksi itse ilmoitetun rikollisuuden osalta on kysytty, minkä vuoksi epäsosiaalisesti ja rikollisesti käyttäytyvät ihmiset olisivat ylipäätään halukkaita myöntämään rikoksensa (Feldman, 1993). Ihmisten on myös todettu pyrkivän tuotta-

maan sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia esimerkiksi lapsuuden väkivaltakokemuksia käsitteleviin kysymyksiin (Widom, 1989b). Perheväkivalta ja erityisesti lapseen kohdistetut väkivallan teot ovat hyvin arkaluontoisia ja yleisesti paheksuttuja, joten niiden myöntäminen haastattelutilanteessa voi olla vaikeaa. Tahallisen vääristelyn lisäksi muistin rajallisuus voi etenkin retrospektiivisissä tutkimuksissa vaikuttaa vastausten luotettavuuteen (Stein & Lewis, 1992; Widom, 1989b).

Tutkimushenkilöihin liittyvien virhemahdollisuuksien ohella itseraporttimittarien validisuutta on epäilty heikoksi. Esimerkiksi rikollisuutta mittaaville itseraporttimittareille ei ole olemassa tarkkoja standardeja sisällön tai rakenteen suhteen, joten eri mittareilla saadut tulokset ovat voineet poiketa suurestikin toisistaan (Blackburn, 1993). Lisäksi itseraporttimittarien on väitetty ylikorostavan lieviä rikoksia (Tolan & Lorion, 1988) ja erottelevan heikosti eri rikoslajeja (Loeber & Waller, 1988). Itseraporttimittarien on joskus kärjistetyä väitetty mittaavan ainoastaan rikollisuuden myöntämishalukkuutta, ei niinkään rikollisuuden tai rikosten määrää (Henggeler ym., 1993). Samanlaisia ongelmia on todettu väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten mittaamisessa, sillä väkivallan ja laiminlyönnin määritelmät vaihtelevat usein eri tutkimusten välillä (Widom, 1989b).

Ongelmistaan huolimatta itseraporttimenetelmän reliabiliteetti on, ainakin rikollisuuden mittaamisen osalta, todettu hyväksi ja usein jopa erinomaiseksi (Hindelang, Hirschi & Weiss, 1981). Tämä viittaa siihen, että tutkimushenkilöiden taholta ei ole ollut todettavissa erityistä vastausten vääristelyä. Lisäksi itse ilmoitetun rikollisuuden on todettu korreloivan voimakkaasti rikosrekisteritietojen kanssa (Hindelang ym., 1981) ja ennustavan myöhempiä rikostuomioita (Farrington, 1973), mikä puolestaan viittaa menetelmän validisuuteen rikollisuuden mittaamisessa. Itseraporttimenetelmä on todettu luotettavaksi ja käyttökelpoiseksi myös erityisryhmien, kuten vankien, psykiatristen potilaiden ja huumeiden käyttäjien keskuudessa (Anglin, Hser & Chou, 1993; Convit, O'Donnell & Volavka, 1990; McElrath, 1994; Motiuk, Motiuk & Bonta, 1992; Mulvey, Shaw & Lidz, 1994).

Smithin ja Thornberryn (1995) mainitsemaan itseraporttitutkimusten puutteeseen viitaten tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää haastattelujen perusteella todettujen lapsuudenajan fyysisten, psykologisten ja seksuaalisten väkivaltakokemusten yhteyttä itse ilmoitettuun rikollisuuteen. Tutkimusongelmaan liittyen olen pyrkinyt selvittämään, sisältyykö tutkimuksessa käytettyyn itse ilmoitetun rikollisuuden asteikkoon (Self-reported Life-time Criminality Scale) tiettyjä rikollisuuden osa-alueita (faktoreita), jotka olisivat spesifisesti yhteydessä joihinkin yllä mainituista väkivallan lajeista. Tutkimuksessa pyrittiin myös selvittämään, onko omaisuus- ja väkivaltarikoksista tuomittujen välillä eroja itse ilmoitetussa rikollisuudessa.

MENETELMÄ

Tutkimushenkilöt

Tutkimukseni oli osa laajempaa Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella toteutettavaa tutkimusprojektia, jossa on selvitetty varhaisten väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten vaikutuksia lapsen myöhempään kehitykseen, etenkin epäsosiaaliseen ja rikolliseen käyttäytymiseen (Haapasalo, 1994). Projektia varten on kerätty vuosina 1994-95 tutkimusaineisto, jota käytin tässä tutkimuksessa.

Tutkimuksen otos koostui 89 nuoresta rikoksentekijästä, jotka olivat iältään 16-22 -vuotiaita ($\bar{x} = 20.31$, $s = 1.37$). Tutkimushenkilöt valittiin satunnaisotannalla vuonna 1972 tai sen jälkeen syntyneiden, vankeusrangaistustaan suorittavien miesten joukosta. Tutkimukseen valittiin vain nuoria henkilöitä lähinnä kahdesta syystä: ensinnäkin, heistä on paremmin saatavilla virallista taustatietoa (esim. lastensuojeluviranomaisten asiakirjat) kuin vanhemmista henkilöistä, ja toiseksi, he todennäköisesti muistavat paremmin lapsuudenajan kokemuksiaan kuin vanhemmat henkilöt. Otos oli melko homogeeninen koulutustason ja koulumenestyksen osalta (Haapasalo & Hämäläinen, 1996).

Tutkimushenkilöt jaettiin rikosrekisterien perusteella väkivaltarikoksentekijöihin ($n = 52$) ja omaisuusrikoksentekijöihin ($n = 37$). Väkivaltarikoksentekijöiksi luokiteltiin ne henkilöt, jotka olivat jossakin elämänsä vaiheessa saaneet tuomion pahoinpitelystä, törkeästä pahoinpitelystä, tapon yrityksestä tai taposta. Omaisuusrikoksentekijöiksi luokitelluilla puolestaan oli tuomioita vain omaisuusrikoksista, kuten varkaudesta, näpistyksestä, varastetun tavaran hallussapidosta, petoksesta, väärennyksestä, moottoriajoneuvovarkaudesta, jne. Omaisuusrikoksentekijöiksi luokiteltiin myös ne henkilöt, jotka olivat käyttäneet vain lievää väkivaltaa joko tehdessään omaisuusrikosta (esim. laiton uhkaus, aseiden hallussapito, vandalismi) tai välttääksään kiinnijoutumista (esim. viranomaisen vastustaminen).

Lainvoimaisten ja täytäntöönpanokelpoisten tuomioiden määrä eri tutkimushenkilöiden kohdalla vaihteli yhdestä 28:een, mutta suurimmalla osalla niitä oli alle kymmenen ($\bar{x} = 8.36$, $s = 5.65$). Omaisuus- ja väkivaltaryhmät eivät poikenneet merkittävästi toisistaan tuomioiden määrän suhteen (omaisuusrikoksentekijät: $\bar{x} = 7.54$, $s = 4.17$; väkivaltarikoksentekijät: $\bar{x} = 8.94$, $s = 6.48$). Tutkimushenkilöiden ikä ensimmäisen tuomion kohdalla vaihteli 15:stä 20:een ($\bar{x} = 16.43$; $s = 1.30$). Toisaalta muista lähteistä, esimerkiksi lastensuojeluviranomaisten asiakirjoista, saatujen tietojen perusteella yli kaksi kolmasosaa tutkittavista oli tehnyt rikokseksi luokiteltavan teon 16. ikävuoteen mennessä. Määrä voi olla suurempikin, sillä kaikista tutkimushenkilöistä ($n = 11$) ei ollut saatavilla tarvittavia asiakirjoja.

Tutkimushenkilöille tehtiin DICA-R-A -haastattelun (Diagnostic Interview for Children and Adolescent - Revised; Reich, Shayka & Taibleson, 1991) perusteella DSM-IV tautiluokituksen (American Psychiatric Association, 1994) mukainen diagnoosi mahdollisesta huumausaineriippuvuudesta. Suurimmalla osalla (84 %) tutkittavista diagnosoitiin olevan alkoholiriippuvuus ja yli puolella riippuvuus kannabistuotteista (56 %) tai niin sanotuista kovista huumeista (54 %).

Tutkimushenkilöt osallistuivat vapaaehtoisesti tutkimukseen, mikä varmistettiin pyytämällä jokaiselta tutkittavalta informoitu suostumus ennen tietojen keräämisen aloittamista. Lisäksi joidenkin tutkimushenkilöiden vanhempiin (31 äitiä ja 11 isää) saatiin yhteys kirjeitse ja heitä haastateltiin tutkimushenkilön annettua siihen luvan.

Tutkimusmenetelmät

Haastattelut. Tutkimushenkilöiden kanssa käytiin läpi laaja strukturoitu tietokonepohjainen haastattelu, joka koostui kaikkiaan neljästä osa-alueesta. Tässä tutkimuksessa käytin kuitenkin vain kahta ensimmäistä osaa.

Haastattelun ensimmäisessä osassa käytettiin strukturoitua Diagnostic Interview for Children and Adolescent - Revised - Adolescent version (DICA-R-A; Reich, Shayka & Taibleson, 1991) -haastattelua, joka oli käännetty englanninkielisestä alkuperäisversiosta suomen kielelle tavallisella takaisinkäännösmenetelmällä. Arvioitsijareliabiliteettikertoimet DICA:n perusteella tehdyissä diagnooseissa ovat aikaisemmissa tutkimuksissa vaihdelleet .76 (ahdistushäiriöt) ja 1.00 (ADHD ja CD) välillä (Hodges, 1993). Menetelmän validiteetin arvioissa DICA:n perusteella tehtyjen diagnoosien on todettu vastaavan kohtuullisesti (kappakertoimet .33 - .75) klinikoiden tekemiä diagnooseja (Hodges, 1993). Uudistetun version osalta reliabiliteettia ja validiteettia koskeva tieto on vielä rajallista, mutta myös DICA-R:n on todettu tuottavan luotettavia tuloksia (Kaplan & Reich, 1991).

DICA-R-A -haastattelusta käytettiin osioita, jotka käsittelivät henkilön yleisiä tietoja, demografisia muuttujia, mielialahäiriöitä, dystyymisiä häiriöitä, käytöshäiriöitä sekä psykososiaalisia stressitekijöitä. Haastatteluun lisättiin muutamia osioita Diagnostic Interview for Children (DISC-3; National Institute of Mental Health, 1994) -haastattelusta, jotta tutkimushenkilöille voitiin tehdä DSM-IV tautiluokituksen (American Psychiatric Association, 1994) mukaiset diagnoosit. DICA-R-A:n perusteella pyrittiin selvittämään myös mahdollinen huumausaineriippuvuus (alkoholi, kannabistuotteet ja niin sanotut kovat huumausaineet; esim. kokaiini ja erilaiset piristävät tai rauhoittavat lääkkeet).

Haastattelun toisessa osassa käytettiin strukturoitua Abuse Forms -haastattelua, jolla pyrittiin selvittämään tutkimushenkilöiden lapsuudessa kokeman väkivallan ja laiminlyönnin määrää ja laatua. Jaana Haapasalo on rakentanut Abuse Forms -haastattelun Barnettin, Manlyn ja Cicchettin (1993) esittämän, erilaisia väkivalta- ja laiminlyöntimuotoja kuvaavan luokituksen pohjalta. Lisäksi haastattelussa on käytetty psykologisen väkivallan osalta Hartin, Germainin ja Brassardin (1987) luokittelua sekä laiminlyönnin osalta Zuravinin (1991) ryhmittelyä. Tässä tutkimuksessa keskityin vain väkivaltakokemuksiin, jotka jaettiin fyysiseen, psykologiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan.

Abuse Forms -haastattelun kysymykset sisälsivät 19 fyysisen väkivallan muotoa, joista kuusi vakavan fyysisen väkivallan muotoa (1. Lyöty nyrkillä, 2. Lyöty esineellä, esim. vyöllä, kepillä, vitsalla, sähköjohdolla, mailalla, harjalla tai viivoittimella, 3. Heitetty jollakin esineellä, 4. Potkittu, 5. Lämäytetty tai purtu, 6. Pieksetty tai annettu selkäsauna) otettiin mukaan analyysiin. Seksuaalisella väkivallalla oli yksitoista eri muotoa, joista kolme (1. Seksuaaliset ehdotukset, 2. Altistaminen pornografialle, 3. Seksuaalisen toiminnan näkeminen) otettiin mukaan analyysiin. Psykologisella väkivallalla puolestaan oli 67 eri muotoa, jotka kukin kuuluivat johonkin yhdestätoista yläkategoriasta (1. Sanallinen väkivalta, 2. Hyljeksintä, 3. Syyttäminen, 4. Pilkkaaminen ja nöyryyttäminen, 5. Liian korkeat tai epätarkoituksenmukaiset odotukset, 6. Pelottelu, 7. Eristäminen, 8. Liikkumisen ja ympäristön tutkimisen estäminen, 9. Moraalinen turmeleminen, 10. Hyväksikäyttö, 11. Eläminen vaarallisissa tai hyvin epävakaisissa oloissa). Kaikki psykologisen väkivallan muodot otettiin mukaan tämän tutkimuksen analyysiin. Tarkempi luettelo eri väkivaltamuodoista on saatavissa kirjoittajalta.

Abuse Forms -haastatteluun kuului myös erilaisia lievän fyysisen väkivallan muotoja (esim. lämäytetty, tukistettu tai tönitty) ja rajun fyysisen väkivallan muotoja (esim. kuristettu, kidutettu tai ammuttu). Lähes jokainen (93 %) oli kokenut lievää fyysistä väkivaltaa, ja taas toisaalta suurin osa tutkimushenkilöistä (76 %) ei ollut kokenut lainkaan rajua fyysistä väkivaltaa. Kyseiset fyysisen väkivallan muodot jätettiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Seksuaalisen väkivallan kohdalla puolestaan saatiin myöntäviä vastauksia vain yllä mainittuihin kolmeen väkivallan muotoon. Koska lievä ja rajua fyysistä väkivaltaa eivät ole mukana tässä tutkimuksessa, puhun tästä eteenpäin pelkästään fyysisestä väkivallasta tarkoittaen kuitenkin juuri vakavaa fyysistä väkivaltaa.

Abuse Forms -haastattelussa tutkimushenkilöltä kysyttiin, kuinka monta kertaa (0 = ei yhtään, 1 = kerran, 2 = kahdesti, 3 = 3-4 kertaa, 4 = 5-9 kertaa, 5 = 10 kertaa tai useammin) hän oli kokenut erilaisia fyysisen ja seksuaalisen väkivallan muotoja ja kuinka usein (0 = ei koskaan, 1 = harvoin, 2 = joskus, 3 = usein, 4 = jatkuvasti) hän oli kokenut psykologisen väkivallan eri muotoja. Tutkimushenkilöille laskettiin summapistet fyysisen, seksuaalisen ja psykologisen väkivallan kohdalla kuhunkin väkivallan lajiin kuuluvien väkivaltamuotojen pistemääristä.

Summapistemäärät eri väkivallan lajien kohdalla vaihtelivat koko otoksessa seuraavasti: fyysinen väkivalta 0-21 ($\bar{x} = 5.64$, $s = 5.49$), seksuaalinen väkivalta 0-5 ($\bar{x} = .40$, $s = 1.10$) ja psykologinen väkivalta 3-127 ($\bar{x} = 40.20$, $s = 29.25$). Huomionarvoista on, että suurin osa tutkimushenkilöistä (86 %) ei ollut kokenut lainkaan seksuaalista väkivaltaa. Samoin 26 % tutkimushenkilöistä ei ollut kokenut ainuttakaan tässä tutkimuksessa tarkastelluista fyysisen väkivallan muodoista.

Omaisuus- ja väkivaltarikoksentehtävien välillä oli eroja eri väkivallan lajeista saaduissa pistemäärissä, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Omaisuusryhmän pistemäärät vaihtelivat fyysisen väkivallan kohdalla 0-18 ($\bar{x} = 4.89$, $s = 4.91$), psykologisen väkivallan kohdalla 3-109 ($\bar{x} = 38.59$, $s = 29.85$) ja seksuaalisen väkivallan kohdalla 0-5 ($\bar{x} = .59$, $s = 1.38$). Väkivaltaryhmän pistemäärät vaihtelivat fyysisen väkivallan kohdalla 0-21 ($\bar{x} = 6.17$, $s = 5.86$), psykologisen väkivallan kohdalla 5-127 ($\bar{x} = 41.35$, $s = 29.05$) ja seksuaalisen väkivallan kohdalla 0-3 ($\bar{x} = .25$, $s = .80$).

Tutkimukseen osallistuneille vanhemmille tehtiin myös laaja strukturoitu haastattelu, jonka kahdeksasta osa-alueesta kolme (esim. Abuse Forms) oli samoja kuin varsinaisilla tutkimushenkilöillä. Haastattelusta saatiin näin ollen tietoja paitsi tutkittavien lapsuudenajan kokemuksista, myös vanhempien omasta lapsuudesta ja mahdollisista väkivaltakokemuksista. Tässä tutkimuksessa vanhempien haastatteluja ei kuitenkaan ole hyödynnetty, joten tiedot varsinaisten tutkimushenkilöiden lapsuudenaikaisista väkivaltakokemuksista perustuivat pelkästään tutkittavien omiin haastatteluihin.

Kyselylomakkeet. Jokainen tutkimushenkilö täytti aluksi perustietolomakkeen, jossa kysyttiin erilaisia nuoreen ja tämän lapsuudenperheeseen liittyviä asioita, kuten perheen rakennetta ja kokoa, nuoren mahdollisesti kokemia lastensuojeluun liittyviä toimenpiteitä, nuoren perus- ja ammattikoulutusta sekä vanhempien koulutusta ja ammattiasemaa sekä taloudellista asemaa. Nuoren ja vanhempien välisiä ristiriitoja ja niiden selvittämiseen käytettyjä menettelytapoja (järkeily, verbaalinen aggressio tai fyysinen väkivalta) arvioitiin Conflict Tactics Scales -kyselylomakkeella (Straus, 1992). Lisäksi tutkimukseen kuului Parent Behavior Inventory -kyselylomake (Schaefer, 1965), jolla selvitettiin tutkimushenkilöiden havaintoja omien vanhempien käyttäytymis- ja suhtautumistavoista.

Jaana Haapasalon rakentamalla Self-reported Life-time Criminality Scale (SRLC)-kyselylomakkeella pyrittiin selvittämään tutkimushenkilöiden tekemien rikosten määrää ja laatua. Itse ilmoitetun rikollisuuden asteikkoon sisältyi 33 väittämää, joista kukin kuvasi jotakin lainvastaiseksi luokiteltavaa tekoa (esim. "varastanut auton tai muun mootoriajoneuvon"). Kuvatut teot vaihtelivat toiseen henkilöön kohdistuvista väkivallanteoista - ryöstöjen, varkauksien ja petosten kautta - vähäisempiin rikkomuksiin, esimerkiksi pääsymaksun maksamatta jättämiseen (ks. Liite 1).

Tutkimushenkilöä pyydettiin ilmoittamaan, kuinka monta kertaa hän oli tehnyt kysytyn teon mukaan lukien ne kerrat, joista hän ei ollut jäänyt kiinni. Vastausvaihtoehtoja oli kolme (0, 1-2 ja yli 2 kertaa), joista tutkittavan tuli rengastaa sopiva vaihtoehto. Asteikon sisäinen reliabiliteetti on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu korkeaksi ($\alpha = .88$). Jotkut kyselylomakkeen väittämistä on muokattu Moffittin (1988) vastaavan Self-report Early Delinquency Scale -kyselylomakkeen osioista.

Asiakirjat. Tutkimushenkilöiltä tiedusteltiin, missä paikoissa he olivat olleet asiakaina lapsuus- ja nuoruusiässä. Kyseisiltä tahoilta (mm. sosiaalitoimistoista, lastenkohteista, kouluista ja sairaaloista) pyydettiin tutkimushenkilön kirjallisella luvalla kopioita heitä koskevista asiakirjoista, joita on käytetty apuna mahdollisten käyttäytymis- tai muiden ongelmien sekä väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten selvittämisessä. Tässä tutkimuksessa käytetyt tiedot väkivalta- ja laiminlyöntikokemuksista perustuivat pelkästään Abuse Forms -haastatteluun.

Rikosrekistereistä puolestaan on saatu virallista tietoa tutkimushenkilöiden tekemien rikosten määrästä ja laadusta sekä niistä saaduista tuomioista, minkä pohjalta heidät on jaettu kahteen ryhmään (omaisuus- ja väkivaltarikoksentehtäjät).

TULOKSET

Omaisuus- ja väkivaltaryhmän väliset erot itse ilmoitetussa rikollisuudessa

Taulukossa 1 on esitetty koko otoksen vastausten prosentuaaliset jakaumat eri vastausvaihtoehtojen välillä itse ilmoitettua rikollisuutta mittaavan kyselylomakkeen (SRLC-asteikko) eri osioissa. Taulukosta käy ilmi, että suurin osa tutkimushenkilöistä oli ilmoittanut tehneensä yli kaksi kertaa omaisuusrikoksia ja rahavarkauksia, kun taas väkivaltarikosten kohdalla vastausten jakautuminen eri vastausvaihtoehtojen välillä oli tasaisempaa. Kukaan ei ollut ilmoittanut syyllistyneensä seksuaaliseen väkivaltaan. Huomionarvoista on, että kaikki henkirikoksista tuomitut olivat ilmoittaneet tekonsa, ja vastaavasti kukaan henkirikoksesta tuomitsematon ei ollut ilmoittanut tehneensä tappoa. Vastausten vääristelyä ei ollut todettavissa.

Taulukko 2 osoittaa, että omaisuus- ja väkivaltaryhmät eroavat toisistaan itse ilmoitetun rikollisuuden osioissa odotetulla tavalla. Ryhmien välillä oli χ^2 -testien perusteella tilastollisesti merkitseviä eroja väkivaltarikosten (esim. pahoinpitelyt) kohdalla siten, että suurempi osa väkivaltarikoksista tuomituista oli ilmoittanut tehneensä kyseisiä tekoja. Poikkeuksena oli kuitenkin ryöstö, johon syyllistyneitä oli omaisuusryhmässä

suhteellisesti enemmän. Ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Muissa teoissa, esimerkiksi omaisuusrikoksissa, ryhmät eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi.

TAULUKKO 1. Koko otoksen itse ilmoitettu rikollisuus ($n = 84$)

SRLC-asteikon osio	Ei koskaan %	1-2 kertaa %	yli 2 kertaa %
1. Autovarkaudet	6.0	9.5	84.5
2. Omaisuusrikokset alle 1000 mk	2.4	4.8	92.9
3. Rahavarkaudet alle 1000 mk	7.1	9.5	83.3
4. Pahoinpitelyt potkimalla	38.1	19.0	42.9
5. Pahoinpitelyt puukottamalla	63.1	25.0	11.9
6. Pahoinpitelyt nyrkein tai esineellä lyöden	22.6	20.2	57.1
7. Rattijuopumukset	9.5	6.0	84.5
8. Ilkivalta	33.3	13.1	53.6
9. Häiriösoitot ja kotirauhan rikkominen	44.0	27.4	28.6
10. Tuhopoltot	83.3	13.1	3.6
11. Seksuaalinen väkivalta	100.0	0.0	0.0
12. Huumeiden salakuljetus, myynti tai ostaminen	17.9	10.7	71.4
13. Tapon yritys	75.0	22.6	2.4
14. Tappo	91.7	8.3	0.0
15. Petos alle 1000 mk	39.3	17.9	42.9
16. Varastetun tavaran kätkeminen	6.0	10.7	83.3
17. Ryöstö	79.8	15.5	4.8
18. Aseella uhkaaminen	41.7	26.2	32.1
19. Asiakirjan väärentäminen	32.1	28.6	39.3
20. Perätön lausuma	32.1	15.5	52.4
21. Ylinopeus	20.2	19.0	60.7
22. Petos vähintään 1000 mk	40.5	20.2	39.3
23. Omaisuusrikokset yli 1000 mk	7.1	4.8	88.1
24. Rahavarkaudet yli 1000 mk	11.9	10.7	77.4
25. Ajokorttitta ajo	3.6	4.8	91.7
26. Alkoholin tai huumeiden nauttiminen julkisella paikalla	3.6	0.0	96.4
27. Uhkapelit	32.1	15.5	52.4
28. Esineiden heitteleminen	53.6	21.4	25.0
29. Yksityisalueelle tunkeutuminen	20.2	20.2	59.5
30. Aiheeton hälytys	70.2	21.4	8.3
31. Pääsymaksun maksamatta jättäminen	7.1	16.7	76.2
32. Rahan kiristäminen uhkauksin tai käyttämällä väkivaltaa	57.1	17.9	25.0
33. Eläinräökkäys	84.5	11.9	3.6

TAULUKKO 2. Omaisuus- ja väkivaltaryhmien erot itse ilmoitetussa rikollisuudessa

SRLC-asteikon osio	Omaisuus-ryhmä %	Väkivalta-ryhmä %	χ^2
1. Autovarkaudet	91.4	95.9	< 1
2. Omaisuusrikokset alle 1000 mk	97.1	98.0	< 1
3. Rahavarkaudet alle 1000 mk	94.3	91.8	< 1
4. Pahoinpitelyt potkimalla	33.3	85.4	23.08***
5. Pahoinpitelyt puukottamalla	18.2	52.1	9.51**
6. Pahoinpitelyt nyrkein tai esineellä lyöden	62.5	93.8	12.31***
7. Rattijuopumukset	94.1	89.8	< 1
8. Ilkivalta	58.8	73.5	1.96
9. Häiriösoitot ja kotirauhan rikkominen	54.5	59.2	< 1
10. Tuhopoltot	15.2	18.8	< 1
11. Seksuaalinen väkivalta	0.0	0.0	-
12. Huumeiden salakuljetus, myynti tai ostaminen	82.4	83.7	< 1
13. Tapon yritys ^a	21.9	28.6	< 1
14. Tappo	0.0	14.6	5.27*
15. Petos alle 1000 mk	60.6	64.6	< 1
16. Varastetun tavaran kätkeminen	91.4	95.9	< 1
17. Ryöstö	23.5	18.4	< 1
18. Aseella uhkaaminen	51.4	63.3	1.18
19. Asiakirjan väärentäminen	64.7	71.4	< 1
20. Perätön lausuma	65.7	69.4	< 1
21. Ylinopeus	85.3	77.6	< 1
22. Petos vähintään 1000 mk	60.6	63.8	< 1
23. Omaisuusrikokset yli 1000 mk	97.0	93.9	< 1
24. Rahavarkaudet yli 1000 mk	85.7	89.8	< 1
25. Ajokorttitta ajo	94.3	98.0	< 1
26. Alkoholin tai huumeiden nauttiminen julkisella paikalla	100.0	98.0	< 1
27. Uhkapelit	72.7	67.3	< 1
28. Esineiden heittelemine	42.4	51.0	< 1
29. Yksityisalueelle tunkeutuminen	73.5	85.7	1.92
30. Aiheeton hälytys	36.4	26.5	< 1
31. Pääsymaksun maksamatta jättäminen	94.1	93.9	< 1
32. Rahan kiristäminen uhkauksin tai käyttämällä väkivaltaa	24.2	57.1	8.67**
33. Eläinräökkäys	15.2	16.3	< 1

Huom. SRLC-asteikon vastaukset on muutettu kaksiluokkaisiksi (on / ei ole syyllistynyt). $n = 84$

^a Tapon yrityksissä ei ollut merkitsevää eroa ryhmien välillä, koska kysymys on voitu tulkita liian laajasti: tapon yrityksinä on voitu ilmoittaa myös voimakkaiden vihan tai pelon tunteiden vallassa tehdyt väkivallan teot, joiden yhteydessä on voitu tuntea halua tappaa vastustaja mutta jotka eivät objektiivisesti arvioiden täytä tapon yrityksen kriteerejä. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Rikollisuusasteikon faktorit ja ryhmien väliset erot faktoreilla

Faktorianalyysillä pyrittiin selvittämään nouseeko SRLC-asteikosta esiin rikollisuuden osa-alueita faktoreina. Faktorointi suoritettiin pääkomponentti-menetelmällä (varimax-rotatio), jossa löytyi kymmenen faktoria, jotka täyttivät niin sanotun Kaiserin kriteerin (ominaisarvo > 1) (Taulukko 3).

TAULUKKO 3. SRLC-asteikon faktorien ominaisarvot ja varianssin selitysasteet

Faktori	Ominaisarvo	Selitysaste %	Kum. %
1.	7.24	22.6	22.6
2.	2.71	8.5	31.1
3.	2.21	6.9	38.0
4.	1.81	5.7	43.7
5.	1.69	5.3	48.9
6.	1.42	4.4	53.4
7.	1.31	4.1	57.5
8.	1.28	4.0	61.5
9.	1.14	3.5	65.0
10.	1.03	3.2	68.2

Huom. Taulukossa on esitetty faktorit, joiden ominaisarvot olivat > 1.

Viisi ensimmäistä faktoria valittiin jatkotarkasteluun seuraavin perustein: faktoreilla oli vähintään neljä muuttujaa, joiden faktorilataukset olivat suurempia kuin .40, ja faktorit olivat selkeästi tulkittavissa, eli muuttujat olivat loogisesti yhteensopivia. Faktorit nimettiin sisällön perusteella (1) väkivalta-, (2) omaisuus-, (3) petos-, (4) auto- ja (5) vandalismifaktoreiksi (Taulukko 4). Väkivaltafaktorista jätettiin pois osio numero 29 (yksityisalueelle tunkeutuminen), koska se esiintyi myös omaisuusfaktorilla, johon se sopi sisällöllisesti paremmin ja jossa sen faktorilataus oli suurempi (.50 vs. .42).

Valituille viidelle faktorille suoritettiin reliabiliteettianalyysi, jolla pyrittiin selvittämään faktorien sisäistä yhdenmukaisuutta. Faktoreille saadut Cronbachin alfa-kertoimet olivat melko korkeita (väkivalta $\alpha = .78$, omaisuus $\alpha = .80$, petos $\alpha = .79$, auto $\alpha = .71$, vandalismi $\alpha = .63$), joten faktorien sisäinen konsistenssi todettiin hyväksi.

Tämän jälkeen tutkimushenkilöille laskettiin faktoripistemäärät jokaisen faktorin kohdalla siten, että tutkimushenkilön antama vastaus (0, 1-2 tai >2) kussakin faktorin

osioissa kerrottiin kyseisen osion latauksella, ja näin saadut faktorin osioiden pistemäärät laskettiin yhteen. Koko otoksen faktoripisteiden keskiarvot ja -hajonnat löytyvät Taulukosta 5.

TAULUKKO 4. Itse ilmoitetun rikollisuuden faktorit ja niihin kuuluvat SRLC-asteikon osiot faktorilatauksineen

Faktori	SRLC-asteikon osio	Faktorilataus
<u>Väkivalta:</u>	Pahoinpitelyt nyrkein tai esineellä lyöden ⁽⁶⁾	.79
	Pahoinpitelyt potkimalla ⁽⁴⁾	.79
	Rahan kiristäminen uhkauksin tai käyttämällä väkivaltaa ⁽³²⁾	.66
	Pahoinpitelyt puukottamalla ⁽⁵⁾	.63
	Tapon yritys ⁽¹³⁾	.46
	Aseella uhkaaminen ⁽¹⁸⁾	.44
	<u>Omaisuus:</u>	Rahavarkaudet alle 1000 mk ⁽³⁾
Rahavarkaudet yli 1000 mk ⁽²⁴⁾		.65
Pääsymaksun maksamatta jättäminen ⁽³¹⁾		.63
Omaisuusrikokset yli 1000 mk ⁽²³⁾		.60
Yksityisalueelle tunkeutuminen ⁽²⁹⁾		.50
Varastetun tavaran kätkeminen ⁽¹⁶⁾		.42
<u>Petos:</u>	Petos vähintään 1000 mk ⁽²²⁾	.80
	Petos alle 1000 mk ⁽¹⁵⁾	.80
	Asiakirjan väärentäminen ⁽¹⁹⁾	.78
	Perätön lausuma ⁽²⁰⁾	.45
<u>Auto:</u>	Ajokorttija ajo ⁽²⁵⁾	.77
	Ylinopeus ⁽²¹⁾	.66
	Rattijuopumukset ⁽⁷⁾	.66
	Perätön lausuma ⁽²⁰⁾	.62
<u>Vandalismi:</u>	Eläinräökkäys ⁽³³⁾	.72
	Esineiden heittelemine ⁽²⁸⁾	.64
	Häiriösoitot ja kotirauhan rikkominen ⁽⁹⁾	.61
	Aiheeton hälytys ⁽³⁰⁾	.59

Huom. Suluissa on osion järjestysnumero SRLC-asteikolla.

T-testien avulla selvitettiin, erosivatko omaisuus- ja väkivaltarikollisten ryhmät toisistaan itse ilmoitetussa rikollisuudessa faktoripistemäärien perusteella (Taulukko 5). Väkivaltaryhmän faktoripistemäärät väkivaltafaktorilla olivat merkitsevästi suurempia ($p < .001$) kuin omaisuusryhmän pistemäärät, eli väkivaltarikoksista tuomitut olivat ilmoittaneet tehneensä enemmän väkivaltafaktorisiin kuuluvia tekoja. Muiden faktorien kohdalla ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

TAULUKKO 5. Omaisuus- ja väkivaltaryhmien erot itse ilmoitetun rikollisuuden faktoreilla faktoripistemäärien perusteella

Faktori	Koko otos		Omaisuusryhmä		Väkivaltaryhmä		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	\bar{x}	<i>s</i>	\bar{x}	<i>s</i>	\bar{x}	<i>s</i>			
Väkivalta	3.17	2.15	1.97	1.97	4.03	1.86	4.88	82	< .001
Omaisuus	6.04	1.62	5.92	1.59	6.13	1.66	< 1	82	n.s.
Petos	3.00	2.03	2.99	2.22	3.00	1.90	< 1	82	n.s.
Auto	4.28	1.38	4.25	1.46	4.30	1.34	< 1	82	n.s.
Vandalismi	1.33	1.25	1.21	1.32	1.42	1.21	< 1	82	n.s.

Huom. Omaisuusryhmän $n = 35$ ja väkivaltaryhmän $n = 49$ puuttuvien tietojen vuoksi.

Ennustavatko lapsuuden väkivaltakokemukset itse ilmoitettua rikollisuutta?

Regressioanalyysillä (stepwise multiple regression) tutkittiin, ennustaako lapsuudessa koettu fyysinen väkivalta, seksuaalinen väkivalta ja psykologinen väkivalta itse ilmoitetun rikollisuuden osa-alueita. Askeltavan regressioanalyysin käyttö on perusteltua silloin, kun riippumattomien muuttujien järjestys analyysissä halutaan määrätä pelkästään tilastollisin kriteerein, jolloin riippuvaan muuttujaan vahvimmin korreloiva selittäjä tulee ensimmäisenä mukaan regressioyhtälöön. Analyysin heikkoutena on se, että vähäiset erot kahden eri riippumattoman muuttujan korrelaatioissa riippuvaan muuttujaan voivat johtaa siihen, että vain vähän vahvemmin korreloiva riippumaton muuttuja tulee analyysiin mukaan ensin. Jos korrelaatioiden erot ovat pieniä, muuttujien valinta on aina jossain määrin sattumanvaraista (Tabachnick & Fidell, 1989).

Riippuvina muuttujina olivat edellä kuvatut viisi itse ilmoitetun rikollisuuden faktoria, joille suoritettiin kullekin erikseen askeltava regressioanalyysi. Riippumattomina muuttujina olivat lapsuudessa koettu fyysinen, seksuaalinen ja psykologinen väkivalta,

joille oli Abuse Forms -haastattelun perusteella laskettu summapistemäärät kyseisiin väkivallan lajeihin kuuluvista väkivallan muodoista.

Faktorien ja väkivallan lajien väliset korrelaatiot on esitetty Taulukossa 6. Tilastollisesti merkitseviä ($p < .01$) korrelaatioita oli fyysisen väkivallan ja väkivaltafaktorin välillä sekä psykologisen väkivallan ja vandalismifaktorin välillä. Muut faktorien ja väkivallan lajien väliset korrelaatiot olivat korkeintaan suuntaa-antavia ($p < .10$).

TAULUKKO 6. Itse ilmoitetun rikollisuuden faktoreiden ja lapsuudessa koettujen väkivallan lajien väliset korrelaatiot

Väkivallan laji	Väkivalta-faktori	Omaisuus-faktori	Petos-faktori	Auto-faktori	Vandalismi-faktori
Fyysinen	.32*	.11	.12	.00	.15
Psykologinen	.19†	.18†	.18†	.07	.34*
Seksuaalinen	.02	.18	.17	.16	.13

Huom. * $p < .01$, † $p < .10$

Väkivaltafaktorin regressioanalyysissä (Taulukko 7) parhaaksi ennustajaksi nousi lapsuudessa koettu fyysinen väkivalta, joka selitti kyseisen faktorin vaihtelusta 10.3 %. Tällöin R erosi merkitsevästi nolasta $F(1,82) = 9.37$, $p < .01$. Psykologinen ja seksuaalinen väkivalta eivät enää lisänneet merkitsevästi regressioyhtälön selitysstetta. Vandalismifaktorin kohdalla puolestaan lapsuudessa koettu psykologinen väkivalta nousi parhaaksi ennustajaksi selittäen kyseisen faktorin vaihtelusta 11.6 %. Myös tällöin R erosi merkitsevästi nolasta $F(1,82) = 10.75$, $p < .01$. Fyysinen ja seksuaalinen väkivalta eivät enää lisänneet merkitsevästi regressioyhtälön selitysstetta.

Omaisuus- ja petosfaktorin kohdalla lapsuudessa koettu psykologinen väkivalta nousi parhaaksi ennustajaksi selittäen hieman yli kolme prosenttia kyseisten faktorien vaihtelusta (3.3 % ja 3.4 % vastaavasti). Tällöin R erosi nolasta lähinnä suuntaa-antavasti $F(1,82) = 2.84$, $p < .10$. Fyysinen ja seksuaalinen väkivalta eivät enää lisänneet merkitsevästi kummankaan regressioyhtälön selitysstetta.

Autofaktorin kohdalla mikään väkivallan lajeista ei noussut riittäväksi ennustajaksi, ja seksuaalinen väkivalta puolestaan ei noussut merkitseväksi ennustajaksi millään itse ilmoitetun rikollisuuden osa-alueella.

TAULUKKO 7. Lapsuudessa koettujen väkivallan lajien yhteys itse ilmoitetun rikollisuuden faktoreihin askeltavalla regressioanalyysillä tutkittuna

Väkivallan laji	Väkivalta-faktori			Omaisuus-faktori			Petos-faktori			Vandalismi-faktori		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β
Fyysinen	.125	.041	.320									
Psykologinen				.010	.005	.183	.013	.007	.183	.014	.004	.340
Seksuaalinen	-			-			-			-		
	R ² = .103			R ² = .033			R ² = .034			R ² = .116		
	Adj. R ² = .092			Adj. R ² = .022			Adj. R ² = .022			Adj. R ² = .105		
	R = .320***			R = .183*			R = .183*			R = .340***		

Huom. Taulukosta on jätetty pois autofaktori, koska mikään väkivallan lajeista ei noussut sen riittäväksi ennustajaksi. *** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .10$

DISKUSSIO

Tutkimustulosten perusteella omaisuus- ja väkivaltarikoksista tuomittujen välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja itse ilmoitetussa rikollisuudessa väkivaltarikosten kohdalla: suhteellisesti suurempi osa väkivaltaryhmään kuuluneista oli ilmoittanut tehneensä väkivaltarikoksia, ja väkivaltaryhmään kuuluvat olivat ilmoittaneet tehneensä myös määrällisesti enemmän väkivaltarikoksia. Omaisuus- ja väkivaltarikoksenteekijöiden itse ilmoitettu väkivaltarikollisuus erosi siis sekä yleisyyden että frekvenssin eli esiintymistiheyden perusteella. Muissa rikoslajeissa ei todettu tilastollisesti merkitseviä eroja ryhmien välillä.

Faktorianalyysissä itse ilmoitetun rikollisuuden asteikolta (SRLC) löytyi viisi sisäisesti yhtenäistä ja tulkittavissa olevaa faktoria, jotka nimettiin sisällön perusteella väki-

valta-, omaisuus-, petos-, auto- ja vandalismifaktoreiksi. Faktoreiden reliabiliteetit olivat melko korkeita ($\alpha = .63- .80$), minkä voitiin katsoa lisäävän jatkoanalyysien luotettavuutta.

Regressioanalyysin tulosten perusteella lapsuuden väkivaltakokemusten tyypillä oli merkitystä rikollisen käyttäytymisen kehitykselle. Fyysisten väkivaltakokemusten todettiin ennustavan myöhempää väkivaltarikollisuutta, mutta ei muita rikoslajeja. Tämä viittaa siihen, että eri väkivallan lajit voivat olla yhteydessä erilaisiin rikoslajeihin, mikä vastaa esimerkiksi Widomin (1989c) tutkimustulosta. Tutkimustulos on osittain saman suuntainen myös Duttonin ja Hartin (1992) saamien tulosten kanssa, joissa todettiin lapsena fyysisesti pahoinpideltyjen miesten olevan myös itse fyysisesti väkivaltaisia. Samoin Lewisin ym. (1989) tutkimuksessa todettiin väkivaltaisimpiin rikoksiin syyllistyneiden kokeneen myös eniten fyysistä väkivaltaa lapsuudessaan.

Duttonin ja Hartin (1992) tutkimustuloksista poiketen tässä tutkimuksessa lapsuudessa koettu seksuaalinen väkivalta ei ennustanut seksuaalirikollisuutta eikä mitään muutakaan yksittäistä rikoslajia. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että hyvin harvat tutkimushenkilöt olivat haastattelun perusteella kokeneet seksuaalista väkivaltaa tai hyväksikäyttöä. Toisaalta kukaan ei myöskään ollut ilmoittanut syyllistyneensä seksuaalirikoksiin. Kendall-Tackettin, Williamsin ja Finkelhorin (1993) mukaan seksuaalisen väkivallan seuraukset on useissa tutkimuksissa todettu hyvin monimuotoisiksi, joten ne eivät välttämättä liity mihinkään tiettyyn rikoslajiin.

Psykologiset väkivaltakokemukset ennustivat tämän tutkimuksen mukaan omaisuus- ja petosrikoksia sekä ilkivaltaa ja häiriökäyttäytymistä (vandalismi). Yhteys oli tilastollisesti merkitsevä kuitenkin vain vandalismin kohdalla, johon kuuluvat teot kuvastivat paremminkin eräänlaista eriytymätöntä häiritsevää käyttäytymistä kuin varsinaista rikollisuutta. Yhteys kyseisiin tekoihin on kuitenkin siinä mielessä looginen, että psykologisen väkivallan (esim. hyljeksinnän) voisi kuvitella olevan yhteydessä myös tämänkaltaiseen, lähinnä huomion herättämiseen pyrkivään käyttäytymiseen.

Psykologisten väkivaltakokemusten heikompi yhteys omaisuusrikoksiin ja petoksiin voi selittyä sillä, että psykologista väkivaltaa sisältyy usein myös fyysiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan (Haapasalo & Hämäläinen, 1994). Tästä syystä esimerkiksi fyysistä väkivaltaa kokeneet ovat oletettavasti ilmoittaneet kokeneensa myös psykologista väkivaltaa, mikä on voinut tilastollisessa analyysissä hämärtää psykologisen väkivallan yhteyttä muihin rikoslajeihin.

Autofaktorin kohdalla yksikään väkivallan lajeista ei noussut riittäväksi ennustajaksi. Tämä voi johtua siitä, että autofaktoriin kuuluvat teot ovat ehkä suhteellisen yleisiä varsinkin epäsosiaaliseen ja rikolliseen käyttäytymiseen taipuvaisten miespuolisten henkilöiden kohdalla. Tässäkin otoksessa suurin osa tutkimushenkilöistä oli ilmoittanut tehneensä kyseiseen faktoriin kuuluvia tekoja enemmän kuin kaksi kertaa, joten tutkit-

tavien välillä ei ollut merkittäviä eroja kyseisten rikosten suhteen. Oletettavasti juuri tästä syystä mikään yksittäinen väkivallan laji ei kyennyt riittävästi ennustamaan autofaktoriin kuuluvia rikoksia.

Tutkimuksessa todettu yhteys lapsuudessa koetun fyysisen väkivallan ja myöhemmän väkivaltarikollisuuden välillä on saman suuntainen Smithin ja Thornberryn (1995) tutkimustuloksen kanssa, mutta poikkeaa esimerkiksi Zingraffin ym. (1993) saamista tuloksista. Poikkeavat tutkimustulokset johtuvat todennäköisesti metodologisista eroista tutkimusten välillä: Zingraffin ym. tutkimuksessa tiedot väkivaltakokemuksista ja rikollisuudesta perustuivat pelkästään virallisiin rekistereihin, kun taas Smithin ja Thornberryn tutkimuksessa käytettiin sekä virallisia että itse ilmoitettuja tietoja.

Useissa tutkimuksissa on todettu, että monien tietolähteiden käyttö rikollisuuden tai varhaisten väkivaltakokemusten toteamisessa lisää mittausten validisuutta ja sitä kautta myös tutkimustulosten luotettavuutta (esim. Farrinton, Loeber, Stouthamer-Loeber, van Kammen & Schmidt, 1996; Stein & Lewis, 1992). Tämän perusteella Smithin ja Thornberryn (1995) tutkimustuloksia voisi ehkä pitää luotettavampina kuin Zingraffin ym. (1993) tutkimustuloksia. Tätä taustaa vasten tämän tutkimuksen tuloksista voisi tehdä myös sen välillisen johtopäätöksen, että itse ilmoitetut tiedot rikoksista ja lapsuuden väkivaltakokemuksista voivat olla jopa luotettavampia ja käyttökelpoisempia kuin pelkät virallisten rekisterien tiedot. Tulkinta jää kuitenkin vain spekulatiiviselle tasolle, koska tässä tutkimuksessa itse ilmoitettuja tietoja ei verrattu muihin tietolähteisiin.

Saatuihin tutkimustuloksiin on kuitenkin suhtauduttava tietyllä varauksella, sillä varhaiset väkivaltakokemukset eivät yksin riitä selittämään myöhempää rikollisuutta. Väkivaltaisen ja rikollisen käyttäytymisen kehitykseen vaikuttavat lapsuudessa koetun väkivallan lisäksi perheen muut ristiriidat ja ongelmaratkaisukeinot, jotka osaltaan suuntaavat lapsen kehitystä (Kruttschnitt & Dornfeld, 1993). Lisäksi monilla perheen ulkopuolisilla tekijöillä (esim. ikätoverit) on suuri vaikutus lapsen kehitykseen ja käyttäytymiseen. Toisaalta on muistettava myös se, että kaikista väkivaltaa kokeneista ei tule rikollisia. Esimerkiksi Widomin (1989c) prospektiivisessä tutkimuksessa todettiin, että 19 % lapsuudessaan väkivaltaa kokeneista syyllistyi väkivaltarikokseen - toisin sanoen 81 % ei syyllistynyt. Tämä johtuu siitä, että lapsen kehitykseen voivat vaikuttaa myös erilaiset suojaavat tekijät tai mekanismit, jotka kompensoivat väkivaltakokemusten ja muiden riskitekijöiden vaikutusta (Rutter, 1990; Widom, 1991).

Myös tämän tutkimuksen tuloksista voi päätellä, että rikollisen käyttäytymisen kehitykseen vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin väkivaltakokemukset. Regressioanalyysin mukaan lapsuudessa koettu fyysisen väkivalta selitti vain hieman yli 10 % SRLC-asteikon väkivaltafaktorin vaihtelusta, joten lähes 90 % vaihtelusta johtui jostain muista syistä. Lisäksi tämän tutkimuksen osalta on huomioitava se, että tuloksista ei voi päätellä todellisia kausaalisuhteita väkivaltakokemusten ja rikollisuuden välillä. Suhteeseen

voi ensinnäkin liittyä monia väliintulevia tekijöistä, ja toisaalta väkivaltakokemusten ja rikosten ajallisesta järjestyksestä ei voida olla varmoja tämän tutkimuksen perusteella. Jälkimmäisestä seuraa se, että ainakin teoriassa epäsosiaalinen tai rikollinen käyttäytyminen on voinut edeltää väkivaltakokemuksia.

Tämän tutkimuksen menetelmiin ja tutkimusasetelmaan liittyy monia virhemahdollisuuksia, jotka on myös otettava huomioon tutkimustuloksia arvioitaessa. Retrospektiivisesti kerätyn tiedon käyttökelpoisuus lapsuuden väkivaltakokemusten kartoittamisessa on usein kyseenalaistettu (Briere, 1992; Malinosky-Rummel & Hansen, 1993). Monien vuosien takaisten tapahtumien mieleen palauttaminen voi olla vaikeaa, joten muistikuvat voivat olla epätarkkoja tai vääristyneitä, ja jotkut tapahtumat on voitu unohtaa kokonaan. Traumaattisten kokemusten yhteydessä on lisäksi huomioitava aktiiviseen unohtamisen mahdollisuus, jolloin hyvinkin vakavien väkivaltakokemusten muistot on voitu tietoisesti tai tiedostamatta tukahduttaa (Stein & Lewis, 1992).

Widomin (1989b) mukaan tutkimushenkilöt voivat myös pyrkiä tuottamaan sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia lapsuuden väkivaltakokemuksia käsitteleviin kysymyksiin, mikä voi luonnollisesti vääristää saatuja tutkimustuloksia. Vanhempien lapsen kohdistama väkivalta on nykyisessä yhteiskunnassa yleisesti paheksuttua, joten sen tunnustaminen voi olla vaikeaa jopa itse väkivallan uhrille. Esimerkiksi Steinin ja Lewisin (1992) tutkimuksessa todettiin, että lapsuudessaan fyysistä väkivaltaa kokeneet pyrkivät usein vähättelemään väkivallasta aiheutuneiden vammojen vakavuutta ja väkivaltakokemusten tiheyttä. Lisäksi Steinin ja Lewisin tutkimista henkilöistä yhdeksän ($n = 66$) kielsi kokonaan väkivaltakokemukset, vaikka asiakirjojen mukaan he olivat joutuneet lapsuudessaan pahoinpitelyjen uhreiksi.

Samankaltaisia ongelmia voi sisältyä myös itse ilmoitettuun rikollisuuteen, vaikka itseraporttimittarien reliabiliteetti onkin yleensä todettu hyväksi (Hindelang ym., 1981). Samoin tässä tutkimuksessa käytetyn SRLC-asteikon sisäinen reliabiliteetti on todettu aikaisemmissa tutkimuksissa korkeaksi ($\alpha = .88$). Mittarin validisuutta puoltaa se, että väkivalta- ja omaisuusryhmien välillä todettiin eroja itse ilmoitetussa väkivaltarikollisuudessa. Näin ollen SRLC-asteikon voidaan olettaa kykenevän erottelemaan rikosrekisterien perusteella väkivaltarikoksenteikijöiksi luokitellut muista rikoksenteikijöistä. Itse ilmoitetun rikollisuuden validointi rikosrekisterien perusteella on kuitenkin kyseenalaista, sillä rikosrekisteritkään eivät välttämättä ole valideja rikollisuuden mittaamisessa. Esimerkiksi Henggelerin ym. (1993) itseraportteja ja rikosrekistereitä vertailevassa tutkimuksessa todettiin, että kummankaan tietolähteen perusteella ei kyetty selkeästi identifioimaan väkivaltarikoksiin taipuvaisia yksilöitä.

Saatujen tutkimustulosten yleistettävyyttä arvioitaessa on huomioitava se, että tutkimuksen otos koostui ainoastaan vankeustuomiotaan suorittavista nuorista miehistä. Megargeen (1995) mukaan vankilaympäristössä suoritettujen tutkimusten tuloksia ei voi

yleistää muihin väestöluokkiin, koska pelkästään rikoksentekeijöistä koostuva otos on hyvin yksipuolinen ja ei-edustava suhteessa niin sanottuun normaaliväestöön. Toisaalta itse vankilaympäristö vaikuttaa usein epäedullisesti siellä elävien ihmisten sosiaalisiin suhteisiin, persoonallisuuteen ja käyttäytymiseen. Megargee vertaakin vankilaympäristössä tehtyjä tutkimuksia eri kulttuureissa tehtyihin tutkimuksiin, joiden tuloksia ei voi suoraan yleistää toisiin kulttuureihin. Tämän tutkimuksen kohdalla on vielä huomioitava se, että kaikki tutkittavat olivat miehiä sekä suunnilleen samanikäisiä, mikä rajoittaa tulosten yleistettävyyttä myös vankilapopulaatiossa.

Väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten yhteyttä epäsosiaaliseen ja rikolliseen käyttäytymiseen olisi syytä tutkia myös normaaliväestöstä poimituilla otoksilla. Yleisesti tunnettu totuus on, että läheskään kaikki rikoksentekeijät eivät ole jääneet teoistaan kiinni - eivät ainakaan kaikista teoistaan. Näin ollen rikosrekisterien perusteella identifioidut rikoksentekeijät eivät välttämättä edusta kaikkia rikollisuuden taipuvaisia yksilöitä, ja toisaalta rikosrekisterit eivät kerro koko totuutta rikoksentekeijöiden tekemien rikosten määrästä ja laadusta. Sama pätee ehkä vieläkin selvemmin väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten toteamiseen: läheskään kaikki väkivalta- ja laiminlyöntitapaukset eivät tule viranomaisten tietoon, joten esimerkiksi lastensuojeluviranomaisten rekistereistä poimitut otokset edustavat oletettavasti vain kaikkein räikeimpiä tapauksia.

Erilaiset itseraporttimenetelmät ovat käyttökelpoisia apuvälineitä väkivalta- ja laiminlyöntikokemusten sekä rikollisuuden mittaamisessa, kunhan ne toteutetaan harkiten ja tuloksiin suhtaudutaan riittävän kriittisesti. Kyseiset menetelmät mahdollistavat tutkimusten laajentamisen myös muihin väestöluokkiin, jolloin tutkimustuloksille saadaan enemmän painoarvoa. Itseraporttien ohella voi ja pitäisikin käyttää myös muita tietolähteitä (esim. viralliset rekisterit ja asiakirjat, vanhempien tai muiden asianosaisten haastattelut), jolloin eri lähteistä saatuja tietoja voidaan verrata keskenään. Tällaiset monimenetelmäiset tutkimukset ovat yleensä luotettavampia kuin yhteen mittausmenetelmään perustuvat tutkimukset, mutta niiden taloudelliset kustannukset ovat myös suuremmat. Taloudelliset uhraukset voidaan kuitenkin saada moninkertaisesti takaisin, jos tutkimustuloksia voidaan hyödyntää perheväkivallan ehkäisemiseen tai sen seurausten lieventämiseen tarkoitettujen interventiomenetelmien kehittämisessä.

LÄHTEET

- American Psychiatric Association** (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4. painos). Washington, DC: Author.
- Anglin, M. D., Hser, Y. I., & Chou, C. P.** (1993). Reliability and validity of retrospective behavioral self-report by narcotics addicts. *Evaluation Review*, 17 (1), 91-108.
- Barnett, D., Manly, J. T., & Cicchetti, D.** (1993). Defining child maltreatment: The interface between policy and research. Teoksessa D. Cicchetti & S. L. Toth (toim.), *Child abuse, child development, and social policy* (s. 7-73). Norwood, NJ: Ablex.
- Blackburn, R.** (1993). *The psychology of criminal conduct* (2. painos). Chichester: Wiley.
- Briere, J.** (1992). Methodological issues in study of sexual abuse effects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60 (2), 196-203.
- Convit, A., O'Donnell, J., & Volavka, J.** (1990). Validity of self-reports of criminal activity in psychiatric inpatients. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 178 (1), 48-51.
- Dutton, D. G., & Hart, S. D.** (1992). Evidence for long-term, specific effects of childhood abuse and neglect on criminal behavior in men. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 36 (2), 129-137.
- Feldman, P.** (1993). *The psychology of crime*. New York: Cambridge University Press.
- Farrington, D. P.** (1973). Self reports of deviant behavior: Predictive and stable? *Journal of Criminal Law and Criminology*, 64, 99-110.
- Farrington, D. P., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., van Kammen, W. B., & Schmidt, L.** (1996). Self-reported delinquency and a combined delinquency seriousness scale based on boys, mothers, and teachers: concurrent and predictive validity for African-Americans and Caucasians. *Criminology*, 34 (4), 493-514.
- Gross, A. B., & Keller, H. R.** (1992). Long-term consequences of childhood physical and psychological maltreatment. *Aggressive Behavior*, 18, 171-185.
- Haapasalo, J.** (1994). Väkivalta- ja laiminlyöntikokemukset epäsosiaalisuuden ja rikollisuuden kehityksessä. Jyväskylän yliopiston psykologian laitos. Tutkimussuunnitelma.
- Haapasalo, J., & Hämäläinen, M.** (1994). Väkivalta- ja laiminlyöntikokemukset epäsosiaalisuuden ja rikollisuuden kehityksessä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

- Haapasalo, J., & Hämäläinen, T.** (1996). Childhood family problems and current psychiatric problems among young violent and property offenders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34 (10), 1394-1401.
- Hart, S. N., Germain, R. B., & Brassard, M. R.** (1987). The challenge: To better understand and combat psychological maltreatment of children and youth. Teoksessa M. R. Brassard, R. B. Germain & S. N. Hart (toim.), *Psychological maltreatment of children and youth* (s. 3-24). New York: Pergamon.
- Henggeler, S. W., Melton, G. B., Smith, L. A., Foster, S. L., Hanley, J. H., & Hutchinson, C. M.** (1993). Assessing violent offending in serious juvenile offenders. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 21 (3), 233-243.
- Hindelang, M. J., Hirchi, T., & Weiss, J.** (1981). *Measuring delinquency*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Hodges, K.** (1993). Structured interviews for assessing children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34, 49-68.
- Hotaling, G. T., Straus, M. A., & Lincoln, A. J.** (1990). Intrafamily violence and violence outside the family. Teoksessa M. Straus & R. Gelles (toim.), *Physical violence in American families* (s. 431-470). New Jersey: Transaction Publishers.
- Kaplan, L. M., & Reich, W.** (1991). *Manual to accompany the Diagnostic Interview for Children and Adolescents - Revised (DICA-R)*. St. Louis: Washington University.
- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L. M., & Finkelhor, D.** (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113 (1), 164-180.
- Kruttschnitt, C., & Dornfeld, M.** (1993). Exposure to family violence: A partial explanation for initial and subsequent levels of delinquency? *Criminal Behavior and Mental Health*, 3, 61-75.
- Lewis, D. O., Lovely, R., Yeager, C., & Della Femina, D.** (1989). Toward a theory of the genesis of violence: A follow-up study of delinquents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 28, 431-436.
- Loeber, R., & Waller, D.** (1988). Artefacts in delinquency specialisation and generalisation studies. *British Journal of Criminology*, 28 (4), 461-477.
- Luntz, B. K., & Widom, C. S.** (1994). Antisocial personality disorder in abused and neglected children grown up. *American Journal of Psychiatry*, 151 (5), 670-674.

- Malinosky-Rummel, R., & Hansen, D. J.** (1993). Long-term consequences of childhood physical abuse. *Psychological Bulletin*, 114, 68-79.
- McCord, J.** (1979). Some childrearing antecedents of criminal behavior in adult men. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1477-1486.
- McCord, J.** (1983). A forty year perspective on effects of child abuse and neglect. *Child Abuse and Neglect*, 7, 265-270.
- McCord, J.** (1988). Parental behavior in the cycle of aggression. *Psychiatry*, 51, 14-53.
- McGaha, J. E., & Leoni, E. L.** (1995). Family violence, abuse, and related family issues of incarcerated delinquents with alcoholic parents compared to those with nonalcoholic parents. *Adolescence*, 30 (118), 473-482.
- McElrath, K.** (1994). A comparison of two methods for examining inmates' self-reported drug use. *The International Journal of the Addictions*, 29 (4), 517-524.
- Megargee, E. I.** (1995). Assessment research in correctional settings: Methodological issues and practical problems. *Psychological Assessment*, 7 (3), 359-366.
- Moffitt, T. E.** (1988). Accomodation self-report methods to a low-delinquency culture: A longitudinal study from New Zealand. Teoksessa M. W. Klein (toim.), *Cross-national research in self-reported crime and delinquency* (s. 43-66). Dordrecht: Kluwer.
- Motiuk, M. S., Motiuk, L. L., & Bonta, J.** (1992). A comparison between self-report and interview-based inventories in offender classification. *Criminal Justice and Behavior*, 19 (2), 143-159.
- Mulvey, E. P., Shaw, E., & Lidz, C. W.** (1994). Editorial: Why use multiple sources in research on patient violence in the community? *Criminal Behavior and Mental Health*, 4, 253-258.
- National Institute of Mental Health** (1994). *The NIMH Diagnostic Interview Schedule for Children: DISC-3*. Rockville, MD: National Institute of Mental Health.
- Reich, W., Shayka, J. J., & Taibleson, C.** (1991). *Diagnostic Interview for Children and Adolescents. Adolescent version (DICA-R-A)*. Washington, DC: Washington University.
- Rutter, M.** (1990). Psychosocial resilience and protective mechanisms. Teoksessa J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Nuechterlein & S. Weintraub (toim.), *Risk and protective factors in the development of psychopathology* (s. 181-214). Cambridge: Cambridge University Press.
- Schaefer, E. S.** (1965). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, 29, 552-557.

- Smith, C., & Thornberry, T. P.** (1995). The relationship between childhood maltreatment and adolescent involvement in delinquency. *Criminology*, 33 (4), 451-481.
- Stein, A., & Lewis, D. O.** (1992). Discovering physical abuse: Insights from a follow-up study of delinquents. *Child Abuse and Neglect*, 16, 523-531.
- Straus, M. A.** (1992). *Manual for the Conflict Tactics Scales (CTS)*. Durham, NH: University of New Hampshire.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S.** (1989). *Using multivariate statistics*. New York: HarperCollins.
- Tolan, P. H., & Lorion, R. P.** (1988). Multivariate approaches to the identification of delinquency proneness in adolescent males. *American Journal of Community Psychology*, 16 (4), 547- 561.
- Widom, C. S.** (1989a). Child abuse, neglect, and violent criminal behavior. *Criminology*, 27, 251-271.
- Widom, C. S.** (1989b). Does violence beget violence? A critical examination of the literature. *Psychological Bulletin*, 106 (1), 3-28.
- Widom, C. S.** (1989c). The cycle of violence. *Science*, 244, 160-166.
- Widom, C. S.** (1991). Avoidance of criminality in abused and neglected children. *Psychiatry*, 54, 162-174.
- Zingraff, M. T., Leiter, J., Myers, K. A., & Johnson, M. C.** (1993). Child maltreatment and youthful problem behavior. *Criminology*, 31, 173-202.
- Zuravin, S. J.** (1991). Research definitions of child physical abuse and neglect: Current problems. Teoksessa R. H. Starr, Jr & D. A. Wolfe (toim.), *The effects of child abuse and neglect* (s. 100-128). London: Guilford.

LIITE 1. Itse ilmoitetun rikollisuuden kyselylomake (SRLC-asteikko)

Haluaisimme tietää teoista, joista olet jäänyt kiinni mutta myös niistä teoista, joista et ole jäänyt kiinni. Kuinka monta kertaa olet elämäsi aikana tehnyt seuraavassa lueteltavia tekoja, olitpa jäänyt niistä kiinni tai et? (Rengasta sopiva vaihtoehto.)

Kertoja

0	1-2	>2	1	varastanut auton tai muun moottoriajoneuvon
0	1-2	>2	2	varastanut toisen ihmisen muuta omaisuutta alle 1000 mk:n arvosta mukaan luettuna myymälänäpistykset
0	1-2	>2	3	varastanut rahaa muulla tavoin kuin ryöstämällä alle 1000 mk
0	1-2	>2	4	pahoinpidellyt potkimalla
0	1-2	>2	5	pahoinpidellyt puukottamalla
0	1-2	>2	6	pahoinpidellyt nyrkein tai esineellä lyöden
0	1-2	>2	7	ajanut autoa tai muuta moottoriajoneuvoa päihtyneenä
0	1-2	>2	8	tehnyt ilkivaltaa, asettanut esteitä tielle tai junaradalle, rikkonut, töhrinyt tai muuten tuhonnut esineitä tai ympäristöä (esim. bussin istuimia, puhelinkoppeja, hautakiviä, talojen ikkunoita tai seiniä, autojen renkaita, liikennemerkejä)
0	1-2	>2	9	soittanut häirintäsoittoja tai rikkonut kotirauhaa
0	1-2	>2	10	sytyttänyt rakennuksia tuleen
0	1-2	>2	11	käyttänyt seksuaalista väkivaltaa toista ihmistä kohtaan
0	1-2	>2	12	salakuljettanut, myynyt tai ostanut huumeita
0	1-2	>2	13	yrittänyt tappaa toisen ihmisen
0	1-2	>2	14	tappanut toisen ihmisen
0	1-2	>2	15	tehnyt petoksen, josta saatu hyöty oli alle 1000 mk
0	1-2	>2	16	kätkenyt varastettua tavaraa
0	1-2	>2	17	ryöstänyt postin, pankin, ravintolan, kioskin tai muun sellaisen paikan uhkaamalla aseella tai käyttämällä väkivaltaa
0	1-2	>2	18	uhannut toista aseella
0	1-2	>2	19	väärentänyt asiakirjan, esim. henkilötodistuksen
0	1-2	>2	20	esittänyt oikeudessa perättömän lausuman
0	1-2	>2	21	ajanut ylinopeutta sillä tavalla, että poliisit ovat lähteneet perään
0	1-2	>2	22	tehnyt petoksen, josta saatu hyöty oli vähintään 1000 mk
0	1-2	>2	23	varastanut toisen ihmisen omaisuutta yli 1000 mk:n arvosta
0	1-2	>2	24	varastanut rahaa muulla tavoin kuin ryöstämällä yli 1000 mk
0	1-2	>2	25	ajanut moottoriajoneuvoa ilman ajokorttia
0	1-2	>2	26	juonut alkoholia tai käyttänyt huumeita julkisella paikalla (esim. puistossa, kadulla, bussissa)
0	1-2	>2	27	pelannut uhkapeliä (esim. kortinpeluu isoin rahapanoksin)
0	1-2	>2	28	heitellyt ihmisiä, eläimiä tai ohimeneviä ajoneuvoja esineillä (esim. kivillä, pulloilla)
0	1-2	>2	29	tunkeutunut luvatta yksityisalueelle tai murtautunut huvin vuoksi rakennukseen tai muihin yksityisiin tiloihin
0	1-2	>2	30	tehnyt aiheettoman palo- tai muun hälytyksen
0	1-2	>2	31	matkustanut kulkuneuvossa tai mennyt elokuviin, konserttiin tai muuhun julkiseen tilaisuuteen maksamatta
0	1-2	>2	32	käyttänyt väkivaltaa tai uhkauksia rahan kiristämiseksi toiselta ihmiseltä
0	1-2	>2	33	rääkänyt eläintä
-

RIKOLLISUUDEN MÄÄRÄN ARVIOINTI

Juha Moilanen

Kirjallisuuskatsaus
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
Kevät 1997

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
2. RIKOLLISUUDEN MÄÄRITTELEMINEN	2
2.1. Mitä rikollisuus on?	2
2.2. Rikos laillisesti	3
2.3. Rikos sosiologisesti	4
3. RIKOLLISUUDEN MITTAAMINEN	6
3.1. Miksi rikollisuutta mitataan?	6
3.2. Rikollisuuden määrä	6
3.3. Rikosten vakavuus	7
4. RIKOLLISUUDEN MÄÄRÄÄN VAIKUTTAVIA YLEISIÄ TEKIJÖITÄ	8
4.1. Sukupuoli	8
4.2. Ikä	9
4.3. Sosioekonominen asema	9
4.4. Rotu	10
5. RIKOLLISUUDEN MITTAAMISEN MENETELMIÄ	12
5.1. Rikosrekisterit	12
5.2. Uhritutkimukset	13
5.3. Itseraportit	14
6. ITSERAPORTTIMENETELMÄN LUOTETTAVUUS	15
6.1. Itseraportointiin liittyviä virhemahdollisuuksia	15
6.2. Reliabiliteetti	16
6.3. Validiteetti	17
6.4. Erityisryhmien itseraporttien luotettavuus	18
7. ITSERAPORTIT RIKOLLISUUDEN TUTKIMUKSESSA	22
7.1. Rikollisuuden määrän arviot	22
7.2. Rikollisuuden tieteellinen selittäminen	22
8. YHTEENVETO	25
LÄHTEET	28

1. JOHDANTO

Rikollisuuden mittaaminen on tärkeä osa rikollisuuden tutkimusta, sillä rikosten ja rikoksenteekijöiden määrän arvioilla on suuri merkitys niin tieteelliselle rikollisuuden selittämiseksi kuin yhteiskunnalliselle päätöksenteollekin (Blackburn, 1993). Rikollisuuden mittaamisessa on kuitenkin monia ongelmia, jotka saattavat vääristää kuvaa rikoksenteekijöiden ja rikosten todellisista määristä. Nämä ongelmat liittyvät usein niin sanottuun "piilolukuun" (dark figure), jolla tarkoitetaan tilastoimatta jääneitä rikoksia sekä paljastumatta jääneitä rikoksenteekijöitä. Erityisesti virallisten rikollisuustilastojen on jo toistasataa vuotta tiedetty olevan vääristyneitä ja puutteellisia todelliseen rikollisuuden määrään verrattuna (Anttila & Törnudd, 1983).

Virheelliset tiedot rikollisuuden määrästä voivat luonnollisesti johtaa väärin sosiaalipoliittisiin ja lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin rikollisuuden ehkäisemisessä ja kontrolloinnissa. Lisäksi virheellisyydet voivat vääristää tieteellisiä teorioita rikollisuuden syistä ja luonteesta. Erilaiset rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat pohjautuvat vielä nykyään paljolti virallisten rikostilastojen tietoihin (Feldman, 1993), joten kyseisten teorioiden luotettavuus on aina suhteessa rikostilastojen luotettavuuteen. Tämän vuoksi rikollisuuden mittaamiseen on pyritty kehittämään vaihtoehtoisia menetelmiä, jotka tilanteesta riippuen antaisivat toisiaan täydentävää tietoa rikollisuuden todellisesta laajuudesta.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa pyrin selvittämään niitä rikollisuuden mittaamismenetelmiä, joita on yleisimmin käytetty sosiaalitieteellisessä ja erityisesti psykologisessa rikollisuuden tutkimuksessa. Katsauksen pääpaino tulee olemaan niin sanotussa rikollisuuden itseraporttimenetelmässä, jonka käyttö sosiaalitieteissä on ollut hyvin laajaa viime vuosikymmeninä. Lisäksi käsittelen muutamia yleisiä tekijöitä, joiden on todettu olevan yhteydessä rikollisuuden määrään. Aluksi on kuitenkin selvitettävä rikollisuuden käsitettä, sillä rikollisuuden määrä on paljolti riippuvainen siitä, miten rikollinen käyttäytyminen määritellään.

2. RIKOLLISUUDEN MÄÄRITTELEMINEN

2.1. Mitä rikollisuus on?

Sana rikollisuus on tuttu jokaiselle nykypäivän ihmiselle, sillä se tulee jatkuvasti esille muun muassa sanomalehdissä, televisiossa, kirjallisuudessa, elokuvissa ja tietenkin myös arkipäivän keskusteluissa. Rikollisuus ja rikollinen sanojen herättämät mielikuvat ovat yleensä melkoisen tunnepitoisia, ja ne muistuttavat usein elokuvien tai "dekkarien" välittämää kuvaa. Rikollisen henkilön kuvitellaan myös näyttävän rikolliselta, ja hänen toimintansa nähdään läpikotaisin rikollisena.

Tieteellinen rikollisuuden määrittelyminen ei enää olekaan niin yksinkertaista, sillä rikollista käyttäytymistä ei voi luokitella yhdeksi homogeeniseksi käyttäytymiskategoriaksi (Blackburn, 1993). Tämän vuoksi myös rikollisten henkilöiden määrittelyminen ja identifiointi on vaikeaa. Tieteellisille rikosmäärittelyille on ominaista tietty relatiivisuus, eli määritelmä on yhteydessä kulloisiinkin tutkimusongelmiin ja -tehtäviin sekä niihin teoreettisiin lähtökohtiin, joista rikollisuutta lähdetään hahmottamaan (Laitinen & Aromaa, 1993).

Kriminologisessa tutkimuksessa eräs peruskysymys rikollisuuden määrittelyssä on ollut se, pitäisikö rikolliseen käyttäytymiseen lukea vain lainsäädännössä kuvatut teot vai pitäisikö mukaan ottaa myös muita epäsosiaalisen käyttäytymisen muotoja (Blackburn, 1993). Jälkimmäisessä tapauksessa määritelmään voidaan sisällyttää myös sellaiset teot, jotka ovat yleisten moraalikäsitteiden vastaisia mutta eivät välttämättä lainvastaisia.

Rikosmääritelmät voidaan siis jakaa karkeasti kahteen luokkaan: legaalisiin ja anti-legaalisiin määritelmiin (Blackburn, 1993). Jälkimmäiseen luokkaan kuuluu niin sanottu sosiologinen rikollisuuden määritelmä, jota on käytetty paljon kriminologisessa tutkimuksessa. Myös psykologisessa rikollisuuden tutkimuksessa rikos on usein määritelty lainsäädäntöä laajemmin, jolloin rikollista käyttäytymistä on voitu paremmin selittää. Psykologiset ja sosiologiset rikollisuuden määritelmät ovat paljolti samankaltaisia, vaikkakin käytetyt termit voivat hieman vaihdella. Sosiologiassa puhutaan usein rikolli-

sesta poikkeavuudesta ja psykologiassa epäsosiaalisesta käyttäytymisestä, mutta käsitteet vastaavat sisällöltään toisiaan.

Psykologisen ja sosiologisen määritelmän samankaltaisuuden vuoksi käsittelen tässä katsauksessa tarkemmin vain jälkimmäistä, koska sosiologisessa määritelmässä on huomioitu ehkä paremmin myös rikollisuuden yhteiskunnalliset sidokset. Rikollisuuteen vaikuttavien yhteiskunnallisten tekijöiden huomioiminen on tärkeää myös psykologiassa rikollisuuden tutkimuksessa ja selittämisessä. Seuraavissa kappaleissa tarkastelen legaalista ja sosiologista rikollisuuden määritelmää tukeutuen lähinnä Laineen (1991) teokseen.

2.2. Rikos legaalisesti

Legaalisesti määriteltynä rikos on tarkoituksellinen teko, joka rikos- tai muussa lainsäädännössä määritellään rangaistavaksi ja johon valtiolla on rankaisuoikeus. Määritelmä tuntuu hyvin yksiselitteiseltä mutta muuttuu häilyvämmäksi, jos verrataan esimerkiksi eri valtioita tai eri aikakausia keskenään. Se mikä lain mukaan on rikollista Suomessa, ei ehkä olekaan sitä jossain muussa maassa, tai päinvastoin. Samoin lait ja asetukset voivat olla hyvin erilaisia samankin valtion sisällä eri aikakausina, koska lainsäädäntö elää ja muuttuu jatkuvasti. Rikoslaista voidaan poistaa vanhentuneita tekoja, joita ei enää pidetä rikollisina, tai sinne voidaan lisätä uusia tekoja.

Legaalinen rikollisuuden määritelmä ei aina vastaa yleistä käsitystä rikollisuudesta. Esimerkiksi luvattoman ja luvallisen rajamailla olevat teot jäävät määritelmän ulkopuolelle, jollei niitä ole suoranaisesti kriminalisoitu lainsäädännössä. Tällaisia tekoja voivat olla esimerkiksi alaikäisten tekemät rikokset, epäeettinen liiketoiminta tai ympäristön saastuttaminen. Toisaalta taas joitakin tekoja ei mielletä rikollisiksi, vaikka ne lain mukaan sitä olisivatkin. Tämänkaltaisesta laista voisi olla esimerkkinä vuonna 1919 Suomessa voimaan astunut Kieltolaki, joka kielsi alkoholin valmistuksen, myymisen ja nauttimisen. Kyseisen lain seurauksena syntyi laaja salakuljetus- ja myyntiverkosto, koska yleiset mielipiteet eivät olleet lain kannalla ja alkoholilla oli näin ollen edelleen kysyntää. Kieltolaki kumottiinkin neuvoa-antavan kansanäänestyksen jälkeen vuonna 1932.

Legaalinen rikollisuuden määritelmä on ongelmallinen pohdittaessa rikollisuuden syitä. Periaatteessa voitaisiin ajatella, että kumoamalla kaikki rikoslait ja -asetukset myös legaalisen määritelmän mukainen rikollisuus katoaisi. Näin tapahtuukin pienessä mittakaavassa silloin, kun lainsäädäntö muuttuu ja tiettyjä tekoja dekriminalisoidaan. Toisaalta, kriminalisoitaessa uusia tekoja, luodaan periaatteessa myös uusia rikollisia. Toisin sanoen eilispäivän tunnollinen kansalainen saattaa olla tänään paatunut rikollinen, ja päinvastoin. Legaalinen rikollisuuden määritelmä on puutteellinen ja turhan häilyvä myös silloin, kun halutaan tutkia rikollista käyttäytymistä tai sitä millainen ihminen tekee rikoksia.

2.3. Rikos sosiologisesti

Sosiologisesti rikos tai rikollisuus määritellään laajemmin, eli rikoksiksi voidaan lukea legaalisesti määriteltujen tekojen lisäksi myös sellaiset teot, joita yleisesti pidetään tuomittavina mutta joita ei ole kriminalisoitu. Toisaalta legaalisen määritelmän mukaisia rikoksia voidaan myös kyseenalaistaa, jos ne eivät vastaa yleisiä moraalikäsitteitä. Tällöin lain ja moraalin väliseen suhteeseen liittyvät kysymykset tulevat näkyvästi esille, samoin kuin yhteiskunnan vallankäyttömekanismit ja kontrollikoneiston toiminta yleensä (Laitinen & Aromaa, 1993).

Sosiologiassa käytetään rikollisuuden yhteydessä usein käsitettä poikkeavuus, jolloin rikollisuus nähdään yhtenä poikkeavan käyttäytymisen muotona. Poikkeavuus voidaan yleisesti määritellä norminvastaiseksi käyttäytymiseksi. Normilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sekä virallisia että epävirallisia käyttäytymissääntöjä. Lait ja asetukset kuuluvat virallisiin normeihin, ja erilaiset sopivaa käyttäytymistä määrittelevät lain ulkopuoliset säännöt epävirallisiin normeihin. Rikos voi siis sosiologisen määritelmän mukaan olla jokin laissa määritelty teko, mutta se voi yhtä hyvin olla jokin lain ulkopuolinen, yleisten moraalissääntöjen vastainen teko.

Sosiologisen rikollisuuden määritelmän hyöty on siinä, että se ei sitoudu jäykkiin lakiteksteihin rikollisen käyttäytymisen kuvaamisessa. Tällöin rikollista käyttäytymistä voidaan tutkia samalla tavalla kokonaisuutena kuin muitakin ihmisen käyttäytymisen muotoja. Määritelmä antaa myös mahdollisuuden sisällyttää rikollisuuden tutkimuksiin

monia legaalisen rikosmääritelmän raja-alueille jääneitä tekoja. Esimerkkinä voisi mainita alaikäisten tekemät varkaudet tai aggressiivisen käyttäytymisen, jotka eivät ole rikoslain mukaisia rikoksia mutta joiden on todettu olevan yhteydessä myöhempään rikollisuuteen (Blackburn, 1993). Määritelmä ei myöskään ole niin sidottu poliittiseen päätöksentekoon, mikä antaa paremman mahdollisuuden vertailla rikollisuutta eri maiden tai eri aikakausien välillä.

Rikollisuuden tai lähinnä rikollisen henkilön määrittelyminen johtaa kuitenkin tiettyihin rajanveto-ongelmiin, sillä jokainen on joskus toiminut joidenkin normien vastaisesti ja useimmat ovat rikkoneet myös joitain virallisia normeja (esim. ylinopeuden ajaminen). Tarkkaan ottaen tästä seuraa se, että olemme kaikki rikollisia. Määritelmää voidaan tietysti tarkentaa olettamalla poikkeavuuden olevan laajaa normien rikkomista, mutta kuka määrittelee missä raja kulkee. Rikollisuus ei siis olekaan ”joko-tai” -ilmiö vaan paremminkin ”enempi-vähempi” -ilmiö. Toisin sanoen yksilöt sijoittuvat eräänlaisella rikollisuusjatkumolla tiettyyn kohtaan, ja viimekädessä yhteiskunta, lainsäädäntö ja valvonnan tehokkuus määräävät ketkä tulevat rangaistuuksi.

Rikollisuus ei sosiologisesti määriteltynä ole siis kovin yksiselitteinen asia, mutta ehkä juuri sen vuoksi se on usein käyttökelpoisempi rikollista käyttäytymistä tutkittaessa. Myös psykologisessa rikollisen käyttäytymisen tutkimuksessa on syytä nähdä rikollisuus laajemmasta perspektiivistä varsinkin silloin, kun pyritään kehittämään rikollisuuden ehkäisemiseen tähtääviä interventiomenetelmiä.

3. RIKOLLISUUDEN MITTAAMINEN

3.1. Miksi rikollisuutta mitataan?

Blackburnin (1993) mukaan rikollisuuden mittaamista voi verrata lääketieteen epidemiologisiin tutkimuksiin, joilla pyritään selvittämään sairauksien määrää, laatua ja jakautumista populaatiossa. Vastaavan kriminologisen tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa rikollisuuden määrästä, laadusta ja yleisyydestä muulle rikollisuutta koskevalle tutkimukselle sekä yhteiskunnalliselle päätöksenteolle. Psykologisessa tutkimuksessa rikollisuuden mittaaminen liittyy myös rikoksenteekijöiden luokitteluun ja identifiointiin, joista etenkin jälkimmäisessä on käytetty usein niin sanottua itseraporttimenetelmää.

3.2. Rikollisuuden määrä

Rikollisuuden määrän mittaamisessa erotetaan yleensä käsitteet rikollisuusaste (crime rate), yleisyys (prevalence) ja frekvenssi eli esiintymistiheys (incidence). Rikollisuusaste on luku, joka saadaan jakamalla rikosten määrä yhteisöön kuuluvien yksilöiden määrällä. Yleisyydellä tarkoitetaan niiden yksilöiden määrää, jotka tekevät rikoksia tiettyä ajankohtana ja frekvenssillä puolestaan näiden yksilöiden henkilökohtaista rikosmäärää samana ajankohtana (Blackburn, 1993). Rikollisuusasteeseen vaikuttavat sekä yleisyys että frekvenssi, joten pelkästä rikollisuusasteesta ei voi tehdä varmoja johtopäätöksiä rikoksenteekijöiden määrästä mutta ei myöskään rikoksia tekevien yksilöiden aktiivisuudesta rikollisessa toiminnassaan.

Rikollisuuden mittaamiseen liittyy myös rikosuran käsite (criminal career), jolla tarkoitetaan sitä rikosten sarjaa, jonka yksilö elämänsä aikana tekee (Farrington, 1992). Rikosuralla on alku (onset) ja loppu (desistance), joiden välinen aika on rikosuran kesto (duration). Farringtonin mukaan rikosura -käsitteen hyöty rikollisuuden tutkimuksessa on se, että sen avulla voidaan kehittää matemaattisia malleja rikollisuuden ennustami-

seen ja selittämiseen. Matemaattiset mallit ovat luonnollisesti suuria yksinkertaistuksia todellisuudesta, mutta ne tarjoavat apuvälineen monimutkaisten aineistojen käsittelyyn. Tämänkaltainen lähestymistapa huomioi myös kehitykselliset tekijät rikollisuuden selittämisessä: Farrintonin (1992) mukaan rikosuran eri vaiheissa eri tekijät ovat merkityksellisiä myöhemmälle kehitykselle, mikä on tärkeä huomio rikollisuuden syitä ja ehkäisykeinoja pohdittaessa.

3.3. Rikosten vakavuus

Rikollisuuden tai rikosten mittaamisessa voidaan huomoida myös tekojen vakavuus, jolloin erilaiset rikolliset teot luokitellaan vakavuuden perusteella eri kategorioihin joko lainsäädännön tai yleisten moraalikäsitteiden mukaisesti. Rikosten vakavuuden huomiointi rikollisuutta tai rikosentekijöitä tutkittaessa on tärkeää, koska esimerkiksi ryöstöihin syyllistyneiden henkilöiden voidaan olettaa eroavan monessa suhteessa vaikkapa pelkkiä myymälävarkauksia tehneistä rikosentekijöistä.

Blackburnin (1993) mukaan useissa tutkimuksissa on todettu, että yksilöiden käsitykset rikosten vakavuudesta ovat melko yhteneväiset, ainakin länsimaisissa kulttuureissa. Lisäksi yleiset mielipiteet ovat tutkimusten mukaan pääpiirteissään yhteneväisiä lainsäädännön kanssa. Esimerkiksi rikokset, jotka vahingoittavat toisia ihmisiä tai jotka aiheuttavat aineellisia vahinkoja, mielletään yleensä vakavammiksi kuin teot, joista ei suoranaisesti ole haittaa toisille ihmisille. Toisaalta erilaisten kognitiivisten tekijöiden on Blackburnin mukaan todettu vaikuttavan vakavuusarvioihin. Esimerkiksi henkilökohtaiset mielikuvat tietyn rikoksen yleisyydestä, todennäköisyydestä ja oikeutuksesta vaikuttavat siihen, miten vakavaksi rikos koetaan. Samoin erilaiset demografiset tekijät, kuten ikä ja koulutustaso, vaikuttavat vakavuusarvioihin.

Rikollisen käyttäytymisen tutkimuksissa rikosten vakavuus tai laatu on pyritty huomioimaan jakamalla rikokset usein väkivalta- ja omaisuusrikoksiin. Väkivalta- ja omaisuusrikosentekijöiden lapsuudenajan kokemuksissa on oletettu olevan eroja, jotka selittäisivät eri rikoslajeihin ajautumisen. Tutkimuksissa onkin todettu väkivaltarikoksiin syyllistyneiden kokeneen usein enemmän perheväkivaltaa kuin pelkkiin omaisuusrikoksiin syyllistyneiden (McCord, 1979).

4. RIKOLLISUUDEN MÄÄRÄÄN VAIKUTTAVIA YLEISIÄ TEKIJÖITÄ

4.1. Sukupuoli

Rikosrekisterien perusteella tyypillinen amerikkalainen rikosentekijä on mustaihoinen nuori mieshenkilö, joka asuu kaupungin köyhällä asuinalueella (Blackburn, 1993). Tämän typologian perusteella rikollisuuden määrään ja todennäköisyyteen näyttäisivät vaikuttavan sukupuoli, ikä, sosioekonominen asema ja mahdollisesti myös rotu.

Ehkä kiistattomasti rikollisuuden määrään vaikuttava tekijä on sukupuoli. Esimerkiksi Yhdysvalloissa vuonna 1988 miesten osuus rikoksista pidätetyistä oli lähes nelinkertainen naisiin verrattuna, ja väkivaltarikosten kohdalla kerroin oli lähes kahdeksan (Blackburn, 1993). Samankaltaisia eroja on todettu myös muissa maissa, ja erot näyttävät kärjistyvän traditionaalisemmissä kulttuureissa (Sherer, 1992).

Suurimmat erot miesten ja naisten rikollisuudessa ovat löytyneet juuri rikosrekistereihin pohjautuvissa tutkimuksissa. Tämä on johtanut epäilyksiin siitä, ovatko erot todellisia vai johtuvatko ne esimerkiksi poliisien tai tuomioistuimien erilaisesta suhtautumisesta nais- ja miesrikosentekijöihin (Blackburn, 1993). Saman suuntaisia eroja sukupuolten välillä on löytynyt kuitenkin myös itseraporttimenetelmää käyttäneistä tutkimuksista (Rhodes & Fischer, 1993; Rigby, Mak & Slee, 1989; Sherer, 1992), vaikkakin erot ovat usein olleet hieman pienempiä rikosrekisteritietoihin verrattuna.

Blackburnin (1993) mukaan viimeaikaiset tutkimukset viittaavat siihen, että naisten ja miesten rikollisuus eroaa yleisyyden ja frekvenssin perusteella mutta ei niinkään rikoslajien suhteen. Miehet ja naiset tekevät siis samanlaisia rikoksia, joskin vakavimmissa rikoksissa naisten osuus on yleensä huomattavasti pienempi. Myös Sherer (1992) päätyi samanlaiseen tulokseen vertaillaessaan rikolliseen käyttäytymiseen liittyviä sukupuolieroja arabi- ja juutalaisnuorten keskuudessa: naisten rikollisuuden todettiin olevan sekä määrän että vakavuuden suhteen vähäisempää kuin miehillä, mutta naisten todettiin kuitenkin syyllistyvän samoihin rikoslajeihin kuin miesten.

4.2. Ikä

Rikosten määrässä on todettu huomattavia eroja eri ikäluokissa. Pidätysten ja tuomioi-
den perusteella nuorten rikollisuusaste on korkeampi kuin muilla ikäluokilla
(Blackburn, 1993). Tutkimuksissa on todettu, että rikollisuusaste alkaa jyrkästi kasvaa
nuorten tullessa toiselle kymmenelle ja huippu ajoittuu 15-18 -ikävuoden vaiheille. Ri-
kollisuusaste alkaa puolestaan laskea nuorten tullessa täysi-ikäisiksi, eli noin 21 ikä-
vuoden jälkeen (Blackburn, 1993).

Eräänä kiistan aiheena nuorten rikollisuutta tarkasteltaessa on ollut se, johtuuko kor-
kea rikollisuusaste yleisyydestä (prevalence) vaiko frekvenssistä (incidence). Farrington
(1992) on todennut viimeaikaisten tutkimustulosten viittaavan siihen, että rikollisuuden
jyrkkä kasvu nuorten keskuudessa johtuu pääasiassa yleisyyden kasvusta. Toisin sanoen
nuorten elämäntilanteeseen näyttäisi liittyvän ohimenevä vaihe, jolloin rikollinen käyttäy-
tyminen on hyvin yleistä. Blackburnin (1993) mukaan suurin osa nuorista rikoksenteke-
jistä syyllistyy kuitenkin vain lieviin rikoksiin tai rikkomuksiin, mikä viittaa juuri
eräänlaiseen rajojen kokeiluun.

Farringtonin (1992) omassa pitkittäistutkimuksessa tulokset olivat samansuuntaisia,
eli rikollisuus oli yleisintä noin 17-ikävuoden vaiheilla. Tutkimuksessa todettiin lisäksi,
että rikosuran pituus oli yhteydessä aloitusikään (onset), jonka eräänlainen kulminaati-
opiste sijaitsi myös 17-ikävuoden kohdalla. Niillä henkilöillä, jotka olivat aloittaneet
uransa 16-vuotiaana, keskimääräinen rikosuran kesto (duration) oli lähes kahdeksan
vuotta, kun taas 17-vuotiaana aloittaneilla vain kolme vuotta. Vastaavasti, jos rikosura
alkoi ennen 16. ikävuotta, keskimääräinen kesto oli huomattavasti pitempi.

4.3. Sosioekonominen asema

Perinteinen oletus kriminologisessa tutkimuksessa on ollut, että rikollinen toiminta on
yleisempää sosioekonomiselta asemaltaan alemmissa yhteiskuntaluokissa (Blackburn,
1993). Väitettä ovat tukeneet monet aiempina vuosikymmeninä tehdyt tutkimukset,
joissa on vertailtu eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien rikosrekistereitä. Tutkimuksissa on
usein todettu negatiivinen korrelaatio luokan ja rikollisuuden välillä. Lisäksi tutkimus-

tulokset rikollisuuden keskittymisestä köyhille asuinalueille ovat osaltaan vahvistaneet oletusta.

Itseraporttimenetelmällä tehdyt tutkimukset ovat kuitenkin kyseenalaistaneet väitteen sosiaaliluokan merkittävästä vaikutuksesta rikollisuuteen. Kyseisissä tutkimuksissa eri luokkien väliset erot rikollisuudessa ovat olleet joko pienempiä tai niitä ei ole löytenyt lainkaan (Blackburn, 1993). Aiemmissä tutkimuksissa todetut erot ovatkin voineet olla ylikorostuneita, koska rikollisuuden kriteereinä ovat olleet pelkästään merkinnät rikosrekistereissä. Voi nimittäin olla, että ylempien luokkien edustajilla on (ollut) paremmat mahdollisuudet selvittää rikoksistaan ilman tuomiota, joko arvoasemansa tai varallisuutensa turvin.

Sosioekonomisella statuksella tai asemalla voi kaikesta huolimatta olettaa olevan ainakin välillistä vaikutusta rikollisuuteen. Esimerkiksi perheen huono taloudellinen tilanne voi vaikuttaa negatiivisesti perheenjäsenten välisiin suhteisiin ja lastenkasvatukseen. Vanhempien ja lasten väliset ristiriidat voivat puolestaan edesauttaa lasten epäsosiaalista käyttäytymistä ja mahdollista rikolliseen toimintaan ajautumista. Esimerkiksi kuuluisassa Cambridge Study in Delinquent Development -tutkimuksessa todettiin perheen ekonominen deprivaaation ennustavan hyvin lasten aggressiivista ja väkivaltaista käyttäytymistä (Farrington, 1989)

4.4. Rotu

Erilaisten etnisten ryhmien tai rotujen eroja rikollisessa käyttäytymisessä on tutkittu paljon muun muassa Yhdysvalloissa, jossa mustaihoisten on todettu olevan yliedustettuina rikosrekistereissä. Esimerkiksi vuonna 1988 mustaihoisten osuus väestöstä oli noin 11 %, mutta heidän osuutensa omaisuusrikoksista tuomituista oli 33 % ja väkivaltarikoksista tuomituista 47 % (Blackburn, 1993).

Itseraporttitutkimukset ovat tässäkin tapauksessa osoittaneet erojen olevan pienemmät kuin rikosrekisterien perusteella on todettu (Blackburn, 1993). Itseraporttitutkimusten tuloksiin on kuitenkin suhtauduttu kriittisesti, sillä menetelmän luotettavuudessa on epäilty olevan eroja etnisten ryhmien välillä. Esimerkiksi Hindelang, Hirschi ja Weiss (1981b) totesivat tutkimuksessaan, että itseraporttien validiteetti oli alhaisempi

mustaihoisilla kuin valkoihoisilla. Toisaalta Farrington, Loeber, Stouthamer-Loeber, van Kammen ja Schmidt (1996) totesivat, että pidätysten myöntämisen osalta itseraporttien validiteetti oli korkeampi mustaihoisilla kuin valkoihoisilla. Rikosten myöntämisen osalta itseraporttien validiteetti oli kuitenkin korkeampi valkoihoisilla.

Blackburnin (1993) mukaan mahdolliset erot etnisten ryhmien välillä voivat johtua enemmänkin sosioekonomisesta asemasta kuin rodussa itsessään. Monissa tapauksissa etniset vähemmistöt ovat sekä ammatillisesti että taloudellisesti huonommassa asemassa kuin valtaväestö, mikä saattaa heijastua epäsosiaalisena ja rikollisena käyttäytymisenä. Myös Jungerin (1989) mukaan erot rikollisuudessa eri etnisten ryhmien välillä selittyvät paljolti sillä, että etnisten vähemmistöjen taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema on usein heikompi kuin valtaväestöllä.

5. RIKOLLISUUDEN MITTAAMISEN MENETELMIÄ

5.1. Rikosrekisterit

Kuten edellisistä kappaleista on käynyt ilmi, rikollisuuden mittaaminen on usein perustunut virallisiin rikollisuustilastoihin ja rikosrekistereihin. Toisaalta rikollisuuden mittaamiseen on olemassa myös muita menetelmiä, esimerkiksi jo aiemmin mainittu itseraporttimenetelmä sekä niin sanotut uhritutkimukset. Näiden lisäksi rikollisuutta on mitattu erilaisilla havainnointimenetelmillä (Feldman, 1993), mutta kyseisten menetelmien vähäisen käytön vuoksi jätän ne tämän katsauksen ulkopuolelle.

Rikosrekistereistä käyvät ilmi poliisin tietoon tulleet ja rikoksiksi rekisteröidyt tapaukset, joiden on kuitenkin jo toistasataa vuotta tiedetty edustavan vain murto-osaa kokonaisrikollisuudesta (Anttila & Törnudd, 1983). Kokonaisrikollisuus voidaan Laitisen ja Aromaan (1993) mukaan jakaa ensinnäkin havaittuihin ja havaitsematta jääneisiin rikoksiin. Toiseksi, havaitut rikokset jakautuvat poliisiin tietoon tulleisiin rikoksiin ja poliisille ilmoittamatta jätettyihin rikoksiin. Kolmanneksi, poliisin tietoon tulleet rikokset jakautuvat vielä rikoksiksi rekisteröityihin ja ei-rikoksina rekisteröityihin tapauksiin. Jälkimmäisestä esimerkkinä ovat tilanteet, joissa asianomistaja ei tee rikosilmoitusta tai joissa poliisitutkinnassa todetaan, että kyseessä ei ole rikos.

Edellisestä jaottelusta voi päätellä, että rikosrekistereihin päätyvät tapaukset ovat lopultakin vain pieni osa kaikista rikoksista ja rikkomuksista. Tätä virallisesti rekisteröityä rikollisuutta kutsutaan ilmirikollisuudeksi ja virallisten rikosrekisterien ulkopuolista rikollisuutta puolestaan piilorikollisuudeksi. Kokonaisrikollisuus, eli kaikki yhteiskunnassa tietyssä ajan kohtana tapahtuneet rikokset, koostuu siis ilmi- ja piilorikollisuudesta, joiden keskinäinen suhde vaihtelee eri rikoslajien kohdalla (Anttila & Törnudd, 1983; Laine, 1991). Esimerkiksi vakavammat rikokset, kuten henkirikokset, tulevat ainakin Suomessa lähes kaikki ilmi, kun taas vähäisemmissä rikoksissa piilorikollisuuden osuus saattaa lähennellä sataa prosenttia. Eroja on luonnollisesti myös eri maiden välillä, sillä tähän suhteeseen vaikuttavat niin lainsäädäntö kuin rikosten ja rikoksenteikiöiden kontrollointiin käytetyt voimavarat.

Myös Suomessa ilmirikollisuus (ts. rikosrekisterit) edustaa usein vain "jäävuoren huippua" kokonaisrikollisuudesta. Esimerkiksi Aromaan ja Heiskasen (1993) laajassa haastattelututkimuksessa todettiin, että vain vajaasta neljänneksestä haastatteluissa ilmitulleista omaisuusrikoksista oltiin tehty poliisitutkinta ja väkivaltarikosten kohdalla osuus oli vielä huomattavasti pienempi. Tutkimukseen osallistui vuonna 1988 lähes neljätoistatuhatta 15-74-vuotiasta suomalaista.

5.2. Uhritutkimukset

Rikollisuuden mittaamiseen tähtäävät uhritutkimukset ovat yleensä olleet suuriotoksia kyselytutkimuksia, joilla on pyritty selvittämään rikoksien uhreiksi joutuneiden todellista määrää sekä yksittäisten uhrien kokemien rikosten määrää ja laatua. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on vuodesta 1972 lähtien tehty vuosittain kyselytutkimus (National Crime Surveys, NCS) yli sadalletuhannelle kotitaloudelle, jossa on todettu rikosten uhreiksi joutuneita olevan huomattavasti enemmän kuin mitä viralliset rekisterit osoittavat (Block & Block, 1984). Samankaltaisia tutkimuksia on tehty myös Englannissa (British Crime Surveys, BCS), ja niiden tulokset ovat olleet samansuuntaisia: vuoden 1982 tutkimuksessa todettiin virallisiin rekistereihin verrattuna nelinkertainen määrä omaisuusrikoksia, kuten murtoja, autovarkauksia ja ilkivaltaa, sekä viisinkertainen määrä henkilöön kohdistuvia rikoksia, kuten pahoinpitelyjä, ryöstöjä ja seksuaalirikoksia (Hough & Mayhew, 1983).

Uhritutkimuksiin, kuten muihinkin haastatteluihin ja kyselyihin, on kuitenkin suhtauduttava tietyllä varauksella. Blackburnin (1993) mukaan rikoskyselyissä voi ilmetä joko liioittelua tai vähättelyä, riippuen rikoslajista. Tämä voi johtua esimerkiksi väärinkäsityksistä rikosten määrittelyssä, vastaajan haluttomuudesta vastata totuudenmukaisesti tai muistivirheistä. Yllämainittuja kyselytutkimuksia on kritisoitu myös otoksen valinnan suhteen (Block & Block, 1984). Kotitalouksille tehtävät kyselyt jättävät tutkimuksen ulkopuolelle monia riskiryhmiä, kuten kodittomat ja turistit, jotka liikkuvat paljon kaduilla ja ovat näin ollen suuremmassa riskissä joutua rikosten uhreiksi.

Ongelmistaan huolimatta uhritutkimukset ovat antaneet paljon sellaista tietoa rikollisuuden määrästä ja luonteesta, jotka olisivat ehkä jääneet rikosrekistereitä tarkastelta-

essa huomaamatta. Esimerkiksi sen, että yleisimmin rikoksen uhrin ovat nuoria, varattomia ja/tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvia (Blackburn, 1993).

5.3. Itseraportit

Ensimmäiset itseraportointiin perustuvat rikollisuuden tutkimukset on tehty jo 1940-50 luvuilla, jonka jälkeen itseraporttimenetelmän suosio on kasvanut räjähdysmäisesti (Hindelang, Hirschi & Weiss, 1981a). Itseraportointi onkin nykyisin ehkä laajimmin käytetty rikollisuuden määrän ja laadun tutkimusmenetelmä, rikosrekistereihin perustuvien tutkimusten ohella.

Itseraportointi toteutetaan usein kyselylomakkeella tai joskus myös "face-to-face" -haastattelulla. Kysymykset ovat yleensä valmiiksi muokattuja sisältäen erilaisia rikollisiksi luokiteltavia tekoja. Tarkoituksena on selvittää vastaajien tekemien rikosten kokonaismäärää tietynä ajankohtana, eli myös niiden rikosten määrää, joista ei ole jääty kiinni. Itseraporttien keskeisin piirre on luottamuksellisuus, joten vastaukset annetaan yleensä nimettöminä tai ainakaan nimiä ei paljasteta ulkopuolisille.

Samoin kuin uhritutkimuksiin, itseraportteihin liittyy monia virhelähteitä. Mahdolliset virheet ja vääristymät voivat liittyä otoksen valintaan, mittariin tai tutkittaviin yksilöihin. Katsauksen seuraavassa osassa tarkastelen lähemmin juuri itseraporttimenetelmän luotettavuuteen ja käyttökelpoisuuteen liittyviä ongelmia, jotka ainakin osittain ovat yleistettävissä myös uhritutkimuksiin.

6. ITSERAPORTTIMENETELMÄN LUOTETTAVUUS

6.1. Itseraportointiin liittyviä virhemahdollisuuksia

Itseraporttien luotettavuuteen on usein suhtauduttu skeptisesti. On esimerkiksi kysytty, minkä vuoksi epäsosiaalisesti tai rikollisesti käyttäytyvät ihmiset olisivat ylipäättään halukkaita vastaamaan totuudenmukaisesti omaa rikollisuuttaan koskeviin kysymyksiin (Feldman, 1993). Ihmiset voivat myös pyrkiä tuottamaan sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia, jolloin rikosten määrää voidaan vähätellä tai niitä ei myönnetä lainkaan. Toisaalta sosiaalinen paine voi toimia myös toiseen suuntaan: esimerkiksi nuorten kohdalla epäsosiaalisilla teoilla ("kapinallisuudella") saattaa olla tiettyä statusarvoa, jolloin ainakin vähäisempien rikosten määrää saatetaan liioitella. Tahallisen vääristelyn lisäksi on huomioitava myös mahdolliset muistivirheet, jotka voivat korostua kun vastaaja on tehnyt paljon rikoksia tai kun pyritään selvittämään koko elinikäistä rikoshistoriaa.

Tutkimushenkilöihin liittyvien virhemahdollisuuksien lisäksi myös käytettyjä itseraporttimittareita on väitetty epäluotettaviksi. Väite on perusteltu siinä mielessä, että itseraporttimittareille ei ole olemassa tarkkoja standardeja sisällön tai rakenteen suhteen (Blackburn, 1993). Näin ollen on olemassa useita erilaisia itseraporttimittareita, joiden sisältämät kysymykset vaihtelevat niin määrältään kuin kysytyjen rikoslajienkin suhteen. Samoin vastausvaihtoehdot eri mittarien kohdalla vaihtelevat "kyllä-ei"-vastauksista avoimiin eli rajoittamattomiin vastauksiin. Mittarien kirjavuus vaikeuttaa luonnollisesti saatujen tulosten vertailua.

Esimerkiksi Loeberin ja Wallerin (1988) itseraporttitutkimusten tuloksia käsittelevässä katsauksessa todettiin, että pelkästään jo vastausvaihtoehtojen määrä vaikuttaa siihen, millaisena rikollisuus hahmottuu tuloksista. Jos erilaisten rikosten määrää (frekvenssiä) kysyttäessä vastauskategorioita oli vähän, tulokset viittasivat yleensä niin sanottuun yleiseen rikollisuuteen. Jos taas vastauskategorioita oli useita tai vastausta ei oltu rajoitettu, tulokset viittasivat yleensä erikoistuneeseen rikollisuuteen. Loeberin ja Wallerin (1988) omassa tutkimuksessa, jossa tilastollisen analyysin yhteydessä manipuloitiin saman itseraporttiaineiston vastauskategorioita, saatiin myös edellä kuvatun

kaltaisia tuloksia. Tutkijat kuitenkin korostivat, että käytetyt analyysimenetelmät vaikuttavat myös suuresti tuloksiin.

Erilaiset itseraporttimittarit eroavat myös niiden sisältämien rikoslajien suhteen. Joidenkin mittarien kysymykset käsittelevät vain tiettyjä rikoslajeja, kuten huumausainerikoksia, kun taas toisissa skaala on laajempi. Jos halutaan tutkia rikollista käyttäytymistä yleisesti, mittarin skaalan tulisi luonnollisesti olla laaja. Mukana pitäisi olla sekä vakavia että lievempiä rikoksia, jotta rikollisuudesta saataisiin kattava kuva ja tulokset olisivat vertailukelpoisia rikosrekisterien kanssa.

Itseraporttimittarien on väitetty ylikorostavan triviaaleja ja rikollisuusongelman kannalta vähäpätöisempiä tekoja (Tolan & Lorion, 1988). Tätä tukee myös Farringtonin (1973) huomio siitä, että suurimmat erot rikosrekisterien ja itseraporttien välillä ovat olleet usein juuri vähäisemmissä rikoksissa. Lievien rikosten ylikorostuminen voi johtua siitä, että usein kaikki rikoslajit ovat kokonaispisteitä laskettaessa saman painoisia. Tällöin esimerkiksi viiteen näpistykseen syyllistynyt on yhtä suuri rikosentekijä kuin viiteen ryöstöön syyllistynyt.

Itseraporttivastauksia voidaan kuitenkin pisteittää kokonaispisteiden lisäksi myös vaihtelun ja vakavuuden perusteella (Tolan & Lorion, 1988). Vaihtelupisteet osoittavat kuinka laajaa tutkittavan rikollinen käyttäytyminen on, eli kuinka moniin eri rikoslajeihin hän on syyllistynyt. Vakavuuden perusteella tapahtuvassa pisteityksessä eri rikoslajeilla annetaan tietyt painokertoimet, jotka määrittävät joko lainsäädännön tai yleisten moraalikäsitteiden pohjalta. Tolanin ja Lorionin (1988) tutkimuksessa kuitenkin todettiin, että pisteitystavalla ei ollut suurta merkitystä rikoksiin taipuvaisten yksilöiden identifioinnissa, sillä eri pisteitystavat korreloivat voimakkaasti keskenään.

6.2. Reliabiliteetti

Vaikka itseraporttimenetelmää on käytetty rikollisuuden mittaamisessa jo useita vuosikymmeniä, sen reliabiliteettia ja validiteettia käsitteleviä metodologisia tutkimuksia on tehty yllättävän vähän (Farrington ym., 1996). Niissä harvoissa tutkimuksissa joita on tehty, itseraporttimittarien reliabiliteetti on yleensä todettu hyväksi ja usein jopa erinomaiseksi. Esimerkiksi Hindelangin ym. (1981a) tarkastelemissa tutkimuksissa itsera-

porttien keskimääräinen reliabiliteetti oli vähintään .80 ja monissa tapauksissa jopa korkeampi. Korkea reliabiliteetti viittaa siihen, että mittaustulokset ovat olleet pysyviä ja virheettömiä ja että yksittäisten tutkimushenkilöiden vastaukset kysymyksiin ovat olleet yhdensuuntaisia.

Reliabiliteettia voidaan testata uusintamittauksella, rinnakkaismittauksella tai niin sanotulla puolitusmenetelmällä. Puolitusmenetelmässä on kuitenkin huomioitava se, että molemmissa mittarin puoliskoissa on samassa suhteessa erilaisia rikoslajeja. Tämä pätee luonnollisesti myös rinnakkaismittaukseen, jossa käytetään kahta erillistä mittaria. Reliabiliteetti on kuitenkin vain välttämätön mutta ei riittävä edellytys mittarin validisuudelle eli pätevyydelle (Anglin, Hser & Chou, 1993). Toisin sanoen mittausten tuloksia on lisäksi verrattava johonkin muuhun tietolähteeseen (tai kriteeriin), joka varmistaa mittarin mittaavan juuri rikollista käyttäytymistä.

6.3. Validiteetti

Eriolaisten itseraporttimittarien validisuutta eli pätevyyttä voidaan arvioida monella eri tavalla, esimerkiksi sisällön tai rakenteen suhteen. Tärkein validisuuden osa-alue on kuitenkin niin sanottu kriteeri validiteetti, jota voidaan tutkia vertaamalla mittaustuloksia johonkin muuhun saman asian (rikollisuus) ulkoiseen kriteeriin (Farrington ym., 1996). Itseraportoidun rikollisuuden kohdalla ulkoisena kriteerinä on yleensä käytetty virallisia rikosrekistereitä. Saatuja mittaustuloksia voidaan verrata tutkimushenkilön senhetkiseen rikosrekisteriin tai myöhemmin tapahtuviin rikoksiin. Jälkimmäisessä tapauksessa mittarin validiteettia arvioidaan sen ennustuskyvyn perusteella.

Hindelangin ym. (1981a) katsauksessa todettiin itseraporteista saatujen pistemäärien yleensä korreloivan positiivisesti virallisten rikosrekisterien osoittamien rikosmäärien kanssa. Samoin itseraportoidun rikollisuuden on todettu ennustavan myöhempiä tuomioita (Farrington, 1973). Itseraporteista saadaan kuitenkin yleensä suurempia tuloksia rikosten määrän suhteen kuin rikosrekistereistä, ja erot tulevat selvimmän esille vertailtaessa frekvenssejä eli yksilöiden henkilökohtaisia rikosmääriä. Tätä ”ylijäämää” on vaikea todentaa muista lähteistä, joten monissa tapauksissa itseraportit ovat vertailukel-

poisia rikosrekisterien kanssa paremminkin yleisyyden (prevalence) kuin frekvenssin (incidence) osalta (Farrington, 1987).

Itseraporttien validointia rikosrekisterien avulla on kritisoitu sen vuoksi, että rikosrekisteritkään eivät ole välttämättä valideja rikollisuuden mittaamisessa. Esimerkiksi Henggelerin ym. (1993) itseraportteja ja rikosrekistereitä vertailevassa tutkimuksessa todettiin, että kumpikaan menetelmä ei kyennyt selkeästi identifioimaan väkivaltarikoksiin taipuvaisia yksilöitä. Tutkimuksessa käytettiin apuna vanhempien haastatteluja väkivaltaisuuden mittaamisessa. Henggeler ym. väittivätkin kärjistetysti, että itseraportit mittaavat vain rikosten myöntämisen määrää ja rikosrekisterit kiinnijäämisen määrää. Toisin sanoen kumpikaan menetelmä ei välttämättä anna todellista kuvaa rikollisuuden määrästä, eivät ainakaan frekvenssin osalta.

6.4. Erityisryhmien itseraporttien luotettavuus

Itseraporttien luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta on tutkittu yleensä niin sanotun normaaliväestön keskuudessa, mikä ei välttämättä oikeuta yleistämään tuloksia kaikkiin väestöluokkiin. Itseraporttien luotettavuutta on epäilty monien sosiaalisesti poikkeavien ryhmien kohdalla (Anglin ym., 1993). Samoin kulttuurierojen on väitetty vaikuttavan itseraporttien luotettavuuteen (Junger, 1989). Seuraavissa kappaleissa esittelen muutamia tutkimuksia, joissa on arvioitu itseraporttimenetelmän käyttökelpoisuutta muun muassa vankien, psykiatristen potilaiden, huumeiden käyttäjien ja etnisten vähemmistöjen keskuudessa.

McElrathin (1994) tutkimuksessa selvitettiin vankien itseraporttien luotettavuutta aikaisempaa ja nykyistä huumeidenkäyttöä kysyttäessä. Tutkimuksessa käytettiin kahta itseraporttimenetelmää, face-to-face -haastattelua ja kyselylomaketta. Mittaukset suoritettiin eri aikoina noin 2-4 viikon välein. Tutkimuksessa todettiin, että mittausten reliabiliteetti oli korkea, eli molempien itseraporttien tulokset olivat pääpiirteissään samanlaisia. Kyselylomakkeella saatiin hieman enemmän raportteja huumeiden käytöstä, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Vankien itseraportit näyttäisivät tämän tutkimuksen perusteella olevan luotettavia ainakin reliabiliteetin suhteen. Tutkimuksessa ei pyritty selvittämään itseraporttien validisuutta, koska huumeiden käytön toden-

taminen on vaikeaa etenkin vankilapopulaatioissa. Esimerkiksi virtsanäytteellä voidaan varmistaa korkeintaan muutaman edeltävän päivän käyttö, ja "toveriraportit" eivät tule vankilakulttuurissa kysymykseenkään. Rikosrekisterit puolestaan olivat McElrathin mukaan liian summittaisia ja epäluotettavia tämän tutkimuksen tarpeisiin.

Motiukin, Motiukin ja Bontan (1992) tutkimuksessa selvitettiin itseraporttien luotettavuutta vankien luokittelussa ja riskien arvioinnissa. Tutkijoiden kehittämä itseraporttimittari (Self-Report Inventory) oli normaalia laajempi sisältäen rikoshistorian lisäksi kysymyksiä muistakin tutkimushenkilöiden taustaan liittyvistä asioista, kuten koulutuksesta, perheestä, ystävistä ja vapaa-ajan käytöstä aina yleisiin moraaliasenteisiin saakka. Itseraporttien todettiin ennustavan vankien käyttäytymistä vankilassa sekä uusintarikollisuuden todennäköisyyttä. Tutkijoiden mukaan itseraportit ovat käyttökelpoisia ja luotettavia myös vankilapopulaatioissa, vaikka vankien itseraportteihin on yleensä suhtauduttu melko skeptisesti.

Mulvey, Shaw ja Lidz (1994) tutkivat erilaisten mittaustapojen luotettavuutta avohoidossa olevien psykiatristen potilaiden väkivaltaisuutta arvioitaessa. Tutkimuksessa verrattiin haastattelumenetelmällä kerättyjä itseraportteja ja läheisen ystävän raportteja sekä sairaalan ja poliisin tietoja kahden vuoden seuranta-ajalla sattuneista väkivaltapauksista. Itseraporttien todettiin identifioivan 45 % väkivaltaiseen käyttäytymiseen syyllistyneistä henkilöistä. Väkivaltaan syyllistyneiden henkilöiden kokonaismäärä saatiin laskemalla yhteen kaikkien edellä mainittujen tietolähteiden identifioimat tapaukset. Vastaavasti ystävänraportit identifioivat 29 % tapauksista sekä sairaalan ja poliisin tiedot yhteensä vain kahdeksan prosenttia. Tutkijoiden mukaan paras tapa psykiatristen potilaiden väkivaltaisuuden mittaamisessa on yhdistää eri tietolähteitä, jolloin tulokset vastaavat paremmin todellisuutta.

Convit, O'Donnell ja Volavka (1990) tutkivat myös psykiatristen potilaiden itseraportteja. Tutkimuksessa käytettiin strukturoitua haastattelua, jolla pyrittiin selvittämään poliisikontaktien määrää ja niiden syitä. Raporttien vertailu poliisin rekistereihin osoitti, että 66 % antoi totuudenmukaiset vastaukset (oikeat positiiviset ja oikeat negatiiviset). 12 % tutkittavista kielsi poliisikontaktit, vaikka heistä oli merkintöjä poliisin rekistereissä (väärät negatiiviset). Toisaalta 22 % myönsi poliisikontaktit, vaikka heistä ei ollut merkintöjä (väärät positiiviset). Saatuihin tuloksiin, etenkin väärin positiivisten suureen määrään, on voinut vaikuttaa se, ettei tutkijoiden käytössä ollut poliisin tiedostoja

alaikäisenä tapahtuneista poliisikontakteista. Yleisesti ottaen itseraporttien luotettavuus oli tutkijoiden mukaan kohtalainen, joskin hieman heikompi kuin mitä on todettu normaaliväestölle tehdyissä vastaavissa tutkimuksissa.

Anglin ym. (1993) tutkivat huumeidenkäyttäjien itseraporttien luotettavuutta muun muassa huumausaineiden käytöstä ja poliisikontakteista kysyttäessä. Tutkimus koostui kahdesta haastattelusta, joiden aikaväli oli yli kymmenen vuotta. Tutkittavien rikosrekistereitä käytettiin poliisikontaktien todentamisessa, ja virtsanäytteellä selvitettiin olivatko tutkittavat käyttäneet huumausaineita haastatteluja edeltävinä päivinä. Lisäksi tutkimuksessa verrattiin toisen haastattelun tuloksia ensimmäiseen, sillä haastatteluissa käsitellyt aikaperiodit olivat osittain päällekkäisiä. Tutkimuksen mukaan itseraportit olivat suhteellisen luotettavia ottaen huomioon pitkän aikaperiodin ja tutkittavien henkilöiden sosiaalisen poikkeavuuden. Ensimmäisessä haastattelussa todettiin enemmän vastausten vääristelyä kuin toisessa haastattelussa. Tämä viittaa kyseisten tutkijoiden mukaan siihen, että luottamuksellisen suhteen syntymisellä ja sanktioiden pelon vähenemisellä on merkitystä vastausten luotettavuuden kannalta.

Itseraporttien validiteettia on vertailtu myös erilaisten etnisten ryhmien välillä. Esimerkiksi Hindelang ym. (1981b) totesivat tutkimuksessaan, että itseraporttien validiteetti oli alhaisempi mustaihoisilla kuin valkoihoisilla. Mustien todettiin raportoivan vähemmän rikoksia kuin heidän rikosrekisterinsä osoittivat. Aliraportointia on pyritty selittämään muun muassa sillä, että Yhdysvalloissa mustaihoisilla on suurempi todennäköisyys tulla pidätetyksi ja sitä kautta myös tuomituksi sellaisistakin rikoksista, joihin he eivät ole syyllistyneet (Elliott, 1982). Toinen vaihtoehto on, että erot johtuvat aineistonkeruutavasta: kyselyjen suorittajat ovat usein valkoihoisia, jolloin mustaihoisten on ehkä vaikeampi myöntää mahdolliset rikoksensa. He saattavat esimerkiksi pelätä kaikkien mustaihoisten leimautuvan rikollisiksi, jos he myöntävät omat rikoksensa.

Farrington ym. (1996) tutkimuksessa todettiin eroja mustaihoisten ja valkoihoisten itseraporttien validiteetissa siten, että valkoihoisten itseraporttien validiteetti oli korkeampi rikosten myöntämisen osalta mutta alhaisempi pidätysten myöntämisen osalta. Tutkimuksessa ei kuitenkaan todettu eroja etnisten ryhmien välillä itseraporttien validiteetissa tulevaa rikollista käyttäytymistä ennustettaessa. Tutkimuksessa itseraportointi suoritettiin face-to-face-haastattelulla, joka Farringtonin ym. mukaan voi tuottaa validisempia tuloksia kuin nimettömänä täytetty kyselylomake. Tämä voi Farringtonin ym.

mukaan selittää tutkimustuloksien erot Hindelangin ym (1981b) saamiin tutkimustuloksiin verrattuna.

Myös Euroopassa on tehty tutkimuksia itseraporttien luotettavuudesta erilaisten etnisten ryhmien keskuudessa. Esimerkiksi Hollannissa Junger (1989) vertasi etnisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden ja syntyperäisten hollantilaisten itseraportoidun rikollisuuden validisuutta. Vertailtavina vähemmistöryhminä olivat turkkilaiset ja marokkolaiset siirtotyöläiset sekä Hollannin entisistä siirtomaista tulleet, useimmiten mustaihoiset maahanmuuttajat. Jälkimmäinen ryhmä koostuu useista eri etnisistä ryhmistä, joiden kulttuureissa on siirtomaa-ajoista johtuen kuitenkin paljon hollantilaisia piirteitä. Kyseiseen ryhmään kuuluvat osaavat myös yleensä puhua hollannin kieltä. Vertailuryhmänä olivat syntyperäiset hollantilaiset, jotka asuivat samoilla asuinalueilla kuin varsinaiset tutkimushenkilöt. Tutkimuksen mukaan turkkilaiset ja marokkolaiset aliraportoivat enemmän tekemiään rikoksia kuin syntyperäiset hollantilaiset. Rikokset oli todennettu rikosrekistereistä. Yllättävää kuitenkin oli, että Hollannin entisistä siirtomaista tulleet eivät eronneet syntyperäisistä hollantilaisista itseraporttien validisuuden suhteen. Jungerin mukaan etnisten ryhmien välillä saattaa olla eroja itseraporttien validiteetissa, mutta erojen syyt löytyvät jostain muualta kuin tiettyyn etniseen ryhmään tai rotuun kuulumisesta. Turkkilaisten ja marokkolaisten siirtotyöläisten huonompi asema hollantilaisessa yhteiskunnassa saattaa selittää erot itseraporttien validiteetissa. Toinen vaihtoehto Jungerin mukaan on, että turkkilaisten ja marokkolaisten traditionaalinen kulttuurista vaikuttaa itseraportteihin. Toisin sanoen kun sidokset perinteisiin ja perheeseen ovat korostuneita, myös sosiaalinen suotavuus korostuu vastauksissa.

Yleisesti ottaen itseraporttimenetelmä näyttäisi soveltuvan myös erityisryhmien, kuten vankien, huumeidenkäyttäjien ja psykiatristen potilaiden tutkimuksiin. Itseraporttien reliabiliteetti on todettu myös näiden ryhmien kohdalla suhteellisen korkeaksi, mutta validiteetin suhteen ongelmat ovat samat kuin niin sanotun normaaliväestönkin keskuudessa. Tutkimustulokset etnisten ryhmien välisistä eroista itseraporttien luotettavuudessa ovat kuitenkin olleet paikoin ristiriitaisia, joten tulkinnoissa on aihetta varovaisuuteen. Esimerkiksi sosioekonominen asema saattaa selittää etnisten ryhmien välillä todetut erot itseraporttien validisuudessa.

7. ITSERAPORTIT RIKOLLISUUDEN TUTKIMUKSESSA

7.1. Rikollisuuden määrään arviot

Itseraporttitutkimukset ovat yleensä keskittyneet niin sanottuun normaaliväestöön ja erityisesti nuorisoon, joista suurin osa on monissa tutkimuksissa ilmoittanut tehneensä rikoksiksi luokiteltavia tekoja mutta vain harvat ovat jääneet teoistaan kiinni (Blackburn, 1993). Nämä rikollisuuden määrää ja jakautumista kartoittaneet itseraporttitutkimukset ovat osoittaneet, että rikollisuus on arvioitua yleisempää varsinkin nuorten keskuudessa. Monissa tutkimuksissa todettu korkea rikollisuusaste erityisesti teiniikäisten populaatiossa ei siis johdu vain tiettyjen yksilöiden tekemien rikosten suuresta määrästä (frequency) vaan rikollisen käyttäytymisen yleisyydestä (prevalence) kyseisessä väestöosassa (Farrington, 1992).

Tämänkaltaisilla, lähinnä epidemiologisilla tutkimuksilla on suuri merkitys muun muassa sosiaalipoliittisten ja rikosoikeudellisten toimintojen suunnittelussa ja arvioinnissa (Blackburn, 1993). Itseraporttitutkimukset antavat laajemman kuvan rikollisuuden todellisesta laajuudesta, eli myös piilorikollisuudesta. Toisaalta itseraporttitutkimusten osalta on muistettava niiden validisuuteen liittyvät ongelmat, joten tuloksiin on aina suhtauduttava riittävän kriittisesti. Esimerkiksi juuri vakavien rikosten kohdalla, jotka ovat rikollisuusongelman kannalta ehkä merkityksellisimpiä, rikosrekisterit ovat yleensä olleet luotettavampia kuin itseraportit (Blackburn, 1993). On myös väitetty, että lievempienkin rikosten osalta itseraporttitutkimusten tulokset eroaisivat rikosrekistereihin perustuvien tutkimusten tuloksista vain rikosten frekvenssin, eivät niinkään rikollisuuden yleisyyden suhteen (Farrington, 1987).

7.2. Rikollisuuden tieteellinen selittäminen

Itseraporttimenetelmää on käytetty ehkä vielä useammin rikollista käyttäytymistä koskevien tieteellisten teorioiden muodostamiseen ja testaamiseen. Tällöin itserapor-

teilla on pyritty identifioimaan rikollisuuteen taipuvaiset henkilöt tarkemmin kuin rikosrekistereiden perusteella on mahdollista. Feldmanin (1993) mukaan monet vielä nykyisinkin käytettävät rikollisuutta selittävät teoriat pohjautuvat virallisten rikosrekistereiden perusteella identifioitujen rikoksentekijöiden tutkimuksiin. Itseraportit ovat kuitenkin kyseenalaistaneet rikostilastojen pätevyyden, mikä on johtanut teorioiden uudelleen testaamiseen ja kehittämiseen itseraporttiaineistoilla. Seuraavissa kappaleissa esittelen muutamia tämänkaltaisia itseraporttimenetelmää käyttäneitä tutkimuksia.

Smithin ja Thornberryn (1995) mukaan lapsuuden väkivaltakokemusten ja rikollisuuden yhteyttä on pääasiassa tutkittu vain virallisiin rikosrekistereihin perustuvien rikollisuuden mittausten pohjalta, kun taas itseraportteihin perustuvia tutkimuksia on vähemmän. Smithin ja Thornberryn mukaan tutkimukset, joissa sekä väkivaltatapaukset että rikollisuus on todennettu virallisista rekistereistä (lastensuojeluviranomaiset ja poliisi), voivat kuvata paremminkin tiettyjen perheiden joutumista virallisten tahojen kontrollin piiriin kuin väkivaltakokemusten ja rikollisuuden todellista yhteyttä. Tämän vuoksi Smith ja Thornberry käyttivät omassa tutkimuksessaan sekä virallisia että itseraportoituja tietoja lapsuudenajan väkivaltakokemuksista ja rikollisuudesta. Tässäkin tutkimuksessa todettiin lapsuuden väkivaltakokemusten olevan yhteydessä myöhempään rikollisuuteen, myös itseraportoituihin rikoksiin.

Furnhamn ja Thompson (1991) testasivat itseraporttitutkimuksella Eysenckin persoonallisuusteoriaa, jonka mukaan rikolliset ovat ei-rikollisia useammin ekstraversiivisiä ja neuroottisia. Tutkimuksessa ei todettu tilastollisesti merkitsevää korrelaatiota itseraportoidun rikollisuuden ja ekstraversion tai neuroottisuuden välillä. Sen sijaan psykoottisuuden ja itseraportoidun rikollisuuden välillä oli tilastollisesti merkitsevä korrelaatio. Tulos ei siis tukenut Eysenckin teoriaa, mikä tutkijoiden mukaan saattoi johtua siitä, että tämän tutkimuksen otos koostui niin sanottuun normaaliväestöön kuuluvista henkilöistä (ei merkintöjä rikosrekistereissä) kun taas aiemmat vastaavat tutkimukset on suoritettu usein vankilapopulaatioissa.

McCarthy ja Hagan (1992) kritisoivat perinteisten teorioiden painottumista aikaisempiin kokemuksiin ja kehityksellisiin tekijöihin rikollisuuden selittämisessä. Kyseisten tutkijoiden mukaan tilanetekijöiden vaikutus rikolliseen käyttäytymiseen on aliarvioitu. McCarthy ja Hagan tekivät laajan itseraporttimenetelmään perustuvan tutkimuksen kadulla elävien nuorten keskuudessa ja vertasivat tuloksia kotona elävien nuorten

vastaavaan aineistoon. Tutkijoiden mukaan kadulla elävien nuorten ongelmat ja rikokset aiheutuvat pääosin katuelämästä itsestään, eli muun muassa ravinnon ja suojan puute ajavat kadulla elävät nuoret rikoksiin.

Mak (1990) puolestaan testasi itseraporttitutkimuksen avulla Hirschin sosiaalisen kontrollin teorian ja yksilöllisen kontrollin (impulssikontrolli ja empatiakyky) teoreettista ja empiiristä yhteensovittamista. Tutkimuksessa käytettiin tutkijan itsensä kehittämää itseraportoidun rikollisuuden mittaria, jonka validiteetti ja reliabiliteetti olivat aiempien laajojen testausten perusteella olleet erittäin hyvät. Tutkimuksen tulokset puolsivat eri kontrolliteorioiden yhdistämistä psykososiaaliseksi kontrolliteoriaksi, koska kyseinen malli selitti merkittävästi suuremman osuuden itseraportoidusta rikollisuudesta kuin pelkkä sosiaalisen kontrollin teoria.

Guerra (1989) tutki itseraporttimenetelmän avulla sosiaalis-kognitiivisen rikollisuuden selitysmallin toimivuutta. Kyseisen teorian mukaan rikoksentehtäjillä voi olla häiriöitä sosiaalisessa havaitsemisessa ja ongelmaratkaisutaidoissa. Tutkimuksen mukaan korkeita pistemääriä itseraporteista saaneilla oli taipumus vähätellä rikollisen toiminnan aiheuttamien seurausten merkitystä, todennäköisyyttä ja vakavuutta. Erot tulivat esille kuitenkin vain vähäisemmissä rikkomuksissa, eivät niinkään vakavissa rikoksissa. Guerran mukaan voidaan myös olettaa, että paljon rikoksia raportoineet (ts. paljon rikoksia tehneet) itseasiassa tietävät paremmin todellisen kiinnijäämisriskin kuin vähemmän rikoksia raportoineet. Lisäksi Guerra totesi, ettei mikään yksittäinen kognitiivinen häiriö tai puute ole rikollisuuden syy, koska useat kognitiiviset (rakenteelliset ja toiminnalliset) tekijät vaikuttavat siihen miten informaatiota käsitellään.

Moffitt ja Henry (1989) tutkivat neuropsykologisten häiriöiden vaikutusta rikolliseen käyttäytymiseen. Erään teorian mukaan häiriöt aivojen etulohkossa, joka on mukana monien toimintojen aloittamisessa ja ohjelmoinnissa (toimeenpanevat funktiot), ovat yhteydessä muun muassa sosiaalisen käyttäytymisen, itsek kontrollin ja tarkkaavaisuuden häiriöihin. Tutkimuksessa todettiin yhteys kyseisten häiriöiden ja itseraportoidun rikollisuuden välillä. Tutkimuksessa verrattiin myös kiinnijääneitä rikoksentehtäjiä ja niitä, jotka eivät olleet jääneet kiinni teoistaan (sama määrä itseraportoitua rikollisuutta). Kyseisten ryhmien välillä ei todettu eroja toiminnallisissa funktioissa, eli kyseiset häiriöt liittyvät tutkijoiden mukaan nimenomaan epäsosiaalisen käyttäytymisen kehityksen, eivät pelkästään kiinnijäämisriskiin.

8. YHTEENVETO

Rikollisuuden mittaamisen ensimmäinen edellytys on rikoksen ja rikollisen käyttäytymisen määrittelemisen, joka voi perustua lainsäädäntöön (legaalinen määritelmä) tai se voi pohjautua enemmän yleisiin moraalikäsitteisiin (sosiologinen määritelmä). Tutkimusongelmista ja -tehtävistä riippuu, mikä määritelmä on milloinkin käyttökelpoinen (Laitinen & Aromaa, 1993). Rikollisen tai epäsosiaalisen käyttäytymisen syitä tutkittaessa sosiologinen määritelmä on usein parempi, koska suppea ja karkeajakoinen legaalinen määritelmä ei sovellu ihmisen käyttäytymisen selittämiseen. Esimerkiksi alaikäisten tekemät varkaudet tai aggressiivinen käyttäytyminen eivät ole rikoslain mukaisia rikoksia, mutta niillä on selvä yhteys myöhempään rikollisuuteen (Blackburn, 1993). Toisaalta legaalinen määritelmä on parempi silloin, kun tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa täsmällistä tietoa rikollisuuden määrästä esimerkiksi lainsäädännön tai muun yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi.

Rikollisuuden määrää tarkasteltaessa erotetaan yleensä käsitteet rikollisuusaste (crime rate), yleisyys (prevalence) ja frekvenssi (incidence), jotka kukin kuvaavat rikollisuuden määrällisen jakautumisen eri puolia (Blackburn, 1993; Farrington, 1992; Feldman, 1993). Kattavamman kuvan rikollisuudesta saa huomioimalla myös vakavuuden, jolloin eri rikoslajit asetetaan vakavuuden perusteella hierarkkiseen järjestykseen (Blackburn, 1993). Vakavuus voidaan määritellä joko lainsäädännön tai yleisten moraalikäsitteiden perusteella. Esimerkiksi itseraporttitutkimuksissa voidaan eri rikoslajeille antaa vakavuuden perusteella tietty painokerroin, jolloin esimerkiksi viiteen näpistykseen syyllistynyt henkilö eroaa kokonaispisteissä viiteen ryöstöön syyllistyneestä henkilöstä.

Monissa tutkimuksissa on todettu sukupuolen, iän, sosioekonomisen aseman ja rodun vaikuttavan rikollisuuden määrään sekä todennäköisyyteen (Blackburn, 1993; Feldman, 1993). Tutkimusten tulokset ovat kuitenkin olleet ristiriitaisia etenkin rodun tai etnisen kategorian vaikutuksesta. Mahdollinen selitys rotujen, lähinnä musta- ja valkoiskoisten, välisiin eroihin rikollisuuden määrässä voikin löytyä esimerkiksi sosioekonomisesta asemasta (Blackburn, 1993; Junger, 1989).

Perinteisesti rikollisuuden määrän arvioissa on käytetty apuna virallisia rikostilastoja ja -rekistereitä, joiden on kuitenkin jo pitkään tiedetty olevan puutteellisia (Anttila & Törnudd, 1983). Piilorikollisuuden selvittämiseksi on kehitetty uusia mittausmenetelmiä, joista itseraporttimenetelmä on noussut suureen suosioon etenkin sosiaalitieteissä. Näiden lisäksi rikollisuutta on mitattu esimerkiksi uhritutkimuksilla sekä erilaisilla havainnointimenetelmillä (Blackburn, 1993; Feldman, 1993).

Itseraporttimenetelmän laaja käyttö on nostanut esille myös menetelmän huonot puolet, joista keskeisimpänä on nähty validiteettiongelmat (Feldman, 1993). Itseraporttimittarien on kylläkin todettu korreloivan voimakkaasti rikosrekisteritietojen kanssa (Hindelang ym., 1981a) ja ennustavan myöhempiä tuomioita (Farrington, 1973), mutta tilanteen tekee vaikeaksi virallisten rikosrekisterien omat validiteettiongelmat. Lisäksi itseraporttimenetelmälle ei ole olemassa mitään tiukkoja standardeja, joten eri tutkimuksissa käytetyt mittarit poikkeavat usein toisistaan rakenteen ja sisällön suhteen (Blackburn, 1993). Tämä vaikeuttaa tulosten vertailua sekä menetelmän validiteetin arvioimista. Itseraporttien reliabiliteetti sen sijaan on todettu lähes jokaisessa tutkimuksessa korkeaksi (Hindelang ym., 1981a), mikä on perusedellytys mittarin käyttökelpoisuudelle.

Itseraporttimenetelmää on yleisimmin käytetty niin sanotun normaaliväestön keskuudessa ja tutkimukset ovat usein kohdistuneet nuoriin henkilöihin (Blackburn, 1993). Menetelmää on käytetty ja testattu myös erityisryhmien, kuten vankien, psykiatristen potilaiden, huumeiden käyttäjien ja erilaisten etnisten vähemmistöjen keskuudessa (Anglin ym., 1993; Convit ym., 1990; Farrington ym., 1996; Hindelang ym., 1981b; Junger, 1989; McElrath, 1994; Motiuk ym., 1992; Mulvey ym., 1994). Yleisesti ottaen tulokset puoltavat menetelmän käyttökelpoisuutta myös näiden ryhmien kohdalla. Kulttuurierot ja sosioekonominen asema saattavat kuitenkin tietyissä tapauksissa vaikuttaa vastausten luotettavuuteen, mikä on huomioitava erityisesti silloin kun vertaillaan erilaisten etnisten ryhmien rikollisuutta.

Psykologisessa rikollisuuden tutkimuksessa itseraportteja on usein käytetty rikollisuuden taipuvaisten henkilöiden identifioimisessa ja rikollisuuden määrän arvioissa, jotka molemmat ovat tärkeä osa erilaisten rikollisuusteorioiden muodostamisessa. Monet nykyiset rikollisuutta selittävät teoriat pohjautuvat rikostilastoista ja -rekistereistä saatuihin tietoihin rikosten ja rikoksenteekijöiden määristä, mikä on johtanut epäilyksiin

teorioiden pätevydestä (Feldman, 1993). Teorioita onkin testattu myös itseraporttimenetelmää käyttäneillä tutkimuksilla (Furnhamn & Thompson, 1991; McCarthy & Hagan, 1992; Smith & Thornberry, 1995), joiden tulokset eivät aina ole tukeneet teorioiden pätevyyttä. Toisaalta myös uusia teorioita on pyritty muodostamaan itseraporttimenetelmään perustuvilla tutkimuksilla (Guerra, 1989; Mak, 1990; Moffitt & Henry, 1989). Tutkimukset on voitu toteuttaa niin sanotun normaaliväestön keskuudessa, joten tutkimustuloksista on voitu tehdä myös laajempia yleistyksiä.

Yleisesti ottaen itseraportointi on käyttökelpoinen mittausmenetelmä, jolla saadaan virallisia rikosrekistereitä ja -tilastoja täydentävää mutta ei kuitenkaan ehkä täysin korvaavaa tietoa rikollisuudesta. Itseraporttien on todettu soveltuvan ainakin lievempien rikosten ja rikoksentekijöiden identifiointiin, mutta vakavien rikosten kohdalla rikosrekisterit ovat luotettavampia (Blackburn, 1993). On myös väitetty, että suurimmat erot itseraportteihin ja rikosrekistereihin perustuvien tutkimusten tulosten välillä olisivat lopultakin vain rikosten frekvenssissä, eivät niinkään rikollisuuden yleisyydessä (Farrington, 1987). Luotettavimpaan mittaamistulokseen rikollisuuden määrän ja vakavuuden osalta päästään käyttämällä samassa tutkimuksessa monia tietolähteitä. Tällaisten monimenetelmätutkimusten on todettu tuottavan huomattavasti validisempaa tietoa rikollisuudesta kuin yhteen mittausmenetelmään perustuvat tutkimukset (Farrington ym., 1996). Mittaustulosten vertailulla voidaan välttyä ainakin karkeimmilta virhearvioilta, sillä jokaiseen menetelmään liittyy omat virhemahdollisuutensa.

LÄHTEET

- Anglin, M. D., Hser, Y. I., & Chou, C. P.** (1993). Reliability and validity of retrospective behavioral self-report by narcotics addicts. *Evaluation Review*, 17 (1), 91-108.
- Anttila, I., & Törnudd, P.** (1983). *Kriminologia ja kriminaalipolitiikka*. Juva: WSOY.
- Aromaa, K., & Heiskanen, M.** (1993). *Piilorikollisuus 1988*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 117.
- Blackburn, R.** (1993). *The psychology of criminal conduct* (2. painos). Chichester: Wiley.
- Block, C. R., & Block, R. L.** (1984). Crime definition, crime measurement, and victim surveys. *Journal of Social Issues*, 40, 137-159.
- Convit, A., O'Donnell, J., & Volavka, J.** (1990). Validity of self-reports of criminal activity in psychiatric inpatients. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 178 (1), 48-51.
- Elliott, D. S.** (1982). Review essays on measuring delinquency. *Criminology*, 20, 527-537.
- Farrington, D. P.** (1973). Self reports of deviant behavior: Predictive and stable? *Journal of Criminal Law and Criminology*, 64, 99-110.
- Farrington, D. P.** (1987). Epidemiology. Teoksessa H. C. Quay (toim.), *Handbook of juvenile delinquency*, (pp 33-61). New York: Wiley.
- Farrington, D. P.** (1989). Early predictors of adolescent aggression and adult violence. *Violence and Victims*, 4, 79-100.
- Farrington, D. P.** (1992). Criminal career research in the United Kingdom. *British Journal of Criminology*, 32 (4), 521-536.
- Farrington, D. P., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., van Kammen, W. B., & Schmidt, L.** (1996). Self-reported delinquency and a combined delinquency seriousness scale based on boys, mothers, and teachers: concurrent and predictive validity for African-Americans and Caucasians. *Criminology*, 34 (4), 493-514.

- Feldman, P.** (1993). *The psychology of crime*. New York: Cambridge University Press.
- Furnham, A., & Thompson, J.** (1991). Personality and self-reported delinquency. *Personality and Individual Differences*, 12 (6), 585-593.
- Guerra, N. G.** (1989). Consequential thinking and self-reported delinquency in high-school youth. *Criminal Justice and Behavior*, 16 (4), 440-454.
- Henggeler, S. W., Melton, G. B., Smith, L. A., Foster, S. L., Hanley, J. H., & Hutchinson, C. M.** (1993). Assessing violent offending in serious juvenile offenders. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 21 (3), 233-243.
- Hindelang, M. J., Hirschi, T., & Weiss, J.** (1981a). *Measuring delinquency*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Hindelang, M. J., Hirschi, T., & Weiss, J.** (1981b). Variations in sex-race-age-specific incidence rates of offending. *American Sociological Review*, 46, 461-474.
- Hough, M., & Mayhew, P.** (1983). *The British crime survey: First report*. Home office research study, No.76. London: HMSO.
- Junger, M.** (1989). Discrepancies between police and self-report data for Dutch racial minorities. *British Journal of Criminology*, 29 (3), 273-284.
- Laine, M.** (1991). *Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan*. Juva: WSOY.
- Laitinen, A., & Aromaa, K.** (1993). *Näkökulmia rikollisuuteen (3. painos)*. Tampere: Tammer-Paino.
- Loeber, R., & Waller, D.** (1988). Artefacts in delinquency specialisation and generalisation studies. *British Journal of Criminology*, 28 (4), 461-477.
- Mak, A. S.** (1990). Testing a psychosocial control theory of delinquency. *Criminal Justice and Behavior*, 17 (2), 215-230.
- McCarthy, B., & Hagan, J.** (1992). Mean streets: The theoretical significance of situational delinquency among homeless youths. *American Journal of Sociology*, 98 (3), 597-627.
- McCord, J.** (1979). Some childrearing antecedents of criminal behavior in adult men. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1477-1486.
- McElrath, K.** (1994). A comparison of two methods for examining inmates' self-reported drug use. *The International Journal of the Addictions*, 29 (4), 517-524.

- Moffitt, T. E., & Henry, B.** (1989). Neuropsychological assessment of executive functions in self-reported delinquents. *Development and Psychopathology*, 1, 105-118.
- Motiuk, M. S., Motiuk, L. L., & Bonta, J.** (1992). A comparison between self-report and interview-based inventories in offender classification. *Criminal Justice and Behavior*, 19 (2), 143-159.
- Mulvey, E. P., Shaw, E., & Lidz, C. W.** (1994). Editorial: Why use multiple sources in research on patient violence in the community? *Criminal Behavior and Mental Health*, 4, 253-258.
- Rhodes, J. E., & Fischer, K.** (1993). Spanning the gender gap: Gender differences in delinquency among inner-city adolescents. *Adolescence*, 28 (112), 879-889.
- Rigby, K., Mak, A. S., & Slee, P. T.** (1989). Notes and shorter communications. Impulsiveness, orientation to institutional authority, and gender as factors in self-reported delinquency among Australian adolescents. *Personality and Individual Differences*, 10 (6), 689-692.
- Sherer, M.** (1992). Gender differences in criminal activity among Jewish and Arab junior and senior high schoolers in Israel. *International Journal of Intercultural Relations*, 16, 361-381.
- Smith, C., & Thornberry, T. P.** (1995). The relationship between childhood maltreatment and adolescent involvement in delinquency. *Criminology*, 33 (4), 451-481.
- Tolan, P. H., & Lorion, R. P.** (1988). Multivariate approaches to the identification of delinquency proneness in adolescent males. *American Journal of Community Psychology*, 16 (4), 547-561.